

Jaromír Synek & Gabriela Všetická

Dear

Dear all (IV.)

Dopisy Bohuslava Martinů rodině v Poličce
z let 1936 a 1937

Bohuslav Martinů's letters to his family
in Polička in 1936 and 1937

Jaromír Synek & Gabriela Všetická

Dear

Dear all (IV.)

Dopisy Bohuslava Martinů rodině v Poličce
z let 1936 a 1937

Bohuslav Martinů's letters to his family
in Polička in 1936 and 1937

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PALACKÝ UNIVERSITY OLMOUC

OLMOUC 2023

K tisku doporučili:

Reviewed and recommended by:

prof. Mgr. et MgA. Vít Zouhar, Ph.D.

doc. PhDr. Martin Flašar, Ph.D.

Vydáno za finanční podpory Grantové agentury České republiky v rámci projektu Kritická edice korespondence Bohuslava Martinů. Druhá část. Rodině, Franku Rybkovi a Karlu Šebáňkovi, 22-24782S.

Published with the kind support of the Czech Science Foundation as a part of the project The Bohuslav Martinů's Correspondence. Critical Edition: Part Two. To Family, Frank Rybka and Karel Šebánek, No. 22-24782S.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

Unauthorized use of the work is a breach of copyright and may be subject to civil, administrative or criminal liability.

© Jaromír Synek & Gabriela Všetíčková, 2023

Translation © Adam Prentis & Jiří Malaník, 2023

© Palacký University Olomouc, 2023

1. vydání

First Edition

DOI: 10.5507/pdf.23.24463629

ISBN 978-80-244-6362-9 (print)

ISBN 978-80-244-6363-6 (online: iPDF)

ÚVODEM

INTRODUCTION

Bohuslav Martinů (8. 12. 1890 – 28. 8. 1959) patří mezi nejvýraznější představitele české a světové hudby 20. století. Ke zpracování a zpřístupnění pramenů vážících se k jeho životu a tvorbě dochází však pouze pozvolna. Zejména skladatelova dochovaná korespondence, která dnes obsahuje téměř 4500 archivních dokumentů uložených ve veřejných i soukromých sbírkách v České republice a v zahraničí (Centrum Bohuslava Martinů v Poličce, Institut Bohuslava Martinů v Praze, České muzeum hudby v Praze, Moravské zemské muzeum v Brně, Paul Sacher Stiftung a archivy dalších institucí), je doposud publikována pouze fragmentárně.

Nejrozsáhlejší část z tohoto souboru představuje korespondence Bohuslava Martinů s rodinou depónovaná v Centru Bohuslava Martinů v Poličce, která čítá celkem 638 položek. Všechny je možné vyhledat v Online databázi Institutu Bohuslava Martinů, kde se soustřeďují základní údaje k jednotlivým dopisům a kde je od roku 2017 uložen i diplomatický přepis všech dopisů rodině včetně rozsáhlého poznámkového aparátu. Nyní na internetovou databázi navazuje i tato edice knižní. Klade si za cíl zpřístupnit odborné i laické veřejnosti rodinnou korespondenci skladatele v její celistvosti v knižní podobě, a to včetně faksimile všech dopisů, a přidat tak důležitý střípek do pomyslné mozaiky již publikované korespondence Bohuslava Martinů. Edice svým přístupem k primárním pramenům a jejich zpracování přímo navazuje

Bohuslav Martinů (8 December 1890 – 28 August 1959) is one of the most distinctive figures of Czech and international music of the twentieth century. However, the sources related to his life and work are only gradually being processed and published. Most notably, as yet only fragments have been published of the composer's extant correspondence, which now amounts to more than 4,500 archival documents housed in both public and private collections in the Czech Republic and abroad (the Bohuslav Martinů Centre in Polička, the Bohuslav Martinů Institute in Prague, the Czech Museum of Music in Prague, the Moravian Museum in Brno, the Paul Sacher Stiftung, and the archives of other institutions).

The most extensive set of correspondence is the letters written by Bohuslav Martinů to his family, which is maintained at the Bohuslav Martinů Centre in Polička and comprises 638 items. These can all be accessed in the Online Database of Sources of the Bohuslav Martinů Institute, which includes basic information for each letter and, from 2017, also the diplomatic transcription of all the letters to his family together with extensive annotations. The online database is now being followed up with this series of printed books, which aims to provide both experts and the general public with access to the composer's family correspondence in its entirety in paper form, including the facsimile of all letters. This is a crucial addition to the mosaic of the previously published correspondence of Bohuslav Martinů. The edition uses the same approach to the primary sources and the

na dříve či souběžně vydávané soubory korespondence skladatele se Zdeňkem Zouharem (Zouhar, Z. – Zouhar, V. 2008), s Miloslavem Burešem (Zouhar – Coufalová 2017), s Milošem Šafránkem (Zouhar – Coufalová 2019a, b) a s Frankem Rybkou (Honzíková – Zouhar 2023). Její snahou je zachytit osobitý literární styl Bohuslava Martinů v autentické podobě bez dodatečných korekcí a úprav.

Tento v pořadí čtvrtý ediční svazek korespondence Bohuslava Martinů s rodinou v Poličce zahrnuje léta 1936–1937, a bezprostředně tak navazuje na předchozí tři díly: *Drazí I / Dear all I* (Synek – Všetická 2019), *Drazí II / Dear all II* (Synek – Všetická 2020) a *Drazí III / Dear all III* (Synek – Všetická 2021). V 52 dopisech a na jednom korespondenčním lístku je zde zachyceno období, které skladatel se svou manželkou Charlotte tráví převážně v Paříži, ale také na mnoha pracovních či prázdninových cestách. Vždy se snaží své nejbližší příbuzné v Poličce informovat o skladbách, na kterých právě pracuje nebo které zaznívají na divadelních a koncertních pódiiích. Líčí všeliké peripetie spojené s vydáváním svých skladeb či získáváním finančních podpor a stipendií, objasňuje své tvůrčí plány, ale také odhaluje střípky každodenních osobních starostí a společně s adresáty sdílí obavy ze zhoršující se celosvětové hospodářské i politické situace. A jeho „drazí“ v Poličce netrpělivě očekávají každý „Bohoušův“ dopis, aby mu na oplátku mohli sdělit, co nového se událo v jeho rodné Poličce či jak je jeho hudba přijímána v Československu. O tom se však v této knize dozvídáme pouze ze skladatelových reakcí, neboť dopisy přicházející z domova Bohuslav Martinů neshromažďoval, a nám se tak dochovala jen polovina vzájemné korespondence. I přesto je předkládaný soubor dopisů z let 1936 a 1937 významným informačním zdrojem

treatment as the previously or concurrently published compilations of the composer's correspondence with Zdeněk Zouhar (Zdeněk Zouhar and Vít Zouhar 2008), with Miloslav Bureš (Zouhar – Coufalová 2017), with Miloš Šafránek (Zouhar – Coufalová 2019a, b), and with Frank Rybka (Honzíková – Zouhar 2023). The editions endeavour to render Bohuslav Martinů's distinctive literary style in complete authenticity, free of corrections and modifications.

This fourth volume of the series of correspondence sent by Bohuslav Martinů to members of his family in Polička encompasses the years 1936–1937, in an immediate follow-up to the first three parts, *Drazí I / Dear all I* (Synek – Všeticková 2019), *Drazí II / Dear all II* (Synek – Všeticková 2020), and *Drazí III / Dear all III* (Synek – Všeticková 2021). The set's 52 letters and one postal card depict a period which the composer and his wife Charlotte spent mostly in Paris but partly also on various business and holiday trips. Martinů always tries to inform his relatives in Polička about the compositions that he is working on or that are performed in theatres and concert halls. He details the various ups and downs of his efforts to have his works published or to obtain grants and scholarships, he explains his creative intentions, which are interspersed with glimpses of everyday personal difficulties and shared worries about the deteriorating global economic and political situation. His “dear alls” in Polička anxiously await each of “Bohouš's” letters, responding in kind with news from his native Polička or reports about the reception of his music in Czechoslovakia. However, this information can only be gleaned indirectly from the composer's reactions, as Bohuslav Martinů did not keep the letters he received from his family, and so only half of their mutual correspondence is extant. Despite this limitation, the set of letters from 1936 and 1937 is a valuable source of information

pro poznávání života a díla jednoho z nejvýznamnějších hudebních skladatelů 20. století.

„*Drazí; píšu v rychlosti, mám hodně co dělat v divadle i jinak tak mi moc času ani nezůstane.*“ Touto větou oslovil Bohuslav Martinů svou poličskou rodinu v úvodu dopisu odeslaného z Prahy dne 3. 1. 1936 (PBM Kr 176), v prvním z 29 dopisů, které toho roku své matce a oběma sourozencům žijícím v Poličce odeslal. Martinů, od roku 1923 trvale usazený v Paříži, tentokrát pobýval v Československu již od 21. 12. 1935, aby se mohl osobně účastnit příprav a prvního provedení opery *Hry o Marii*, H236, v Národním divadle v Praze. Ta se po několika změnách termínu uskutečnila v pátek 7. 2. 1936, tedy necelý rok po své světové premiéře v Zemském divadle v Brně. Do rodné vlasti přicestoval Martinů sám – manželka Charlotte zůstala ve Francii, ovšem s příslibem následné společné dovolené: „[...] *ono to stojí moc peněz a myslím že bychom si za to spíše udělali takovou malou dovolenou tady* [...]“ (PBM Kr 172).

Po Vánocích strávených v rodné Poličce s maminkou a svými sourozenci začínal pro Bohuslava Martinů i nový rok 1936 radostně. Hned 1. 1. vyšla v denním tisku zpráva, že mu odborná porota hudební soutěže Jubilejní nadace Bedřicha Smetany udělila první cenu, a tím i odměnu ve výši 8 000 korun za operu *Hry o Marii*, H236. Úspěch a publicita jistě přišly skladateli vhod, jednak kvůli finančnímu ocenění, kdy část z něj přislíbil poslat rodině v Poličce, ale zejména v souvislosti s jeho záměrem ucházet se o profesorské místo na mistrovské škole Pražské konzervatoře, které zůstávalo po smrti Josefa Suka dosud neobsazeno. V celé bohaté korespondenci Bohuslava Martinů můžeme v této době sledovat jeho enormní zájem získat toto místo, které by pro

for anyone interested in a deeper understanding of the life and work of one of the greatest composers of the twentieth century.

“Dear all; I am writing in haste, I have a lot to do at the theatre and otherwise so do not have much time to spare.” Bohuslav Martinů addressed his Polička relatives with this sentence in the opening lines of the letter he sent from Prague on 3 January 1936 (PBM Kr 176), the first of 29 letters he would send that year to his mother and his two siblings in Polička. Martinů, who had been living in Paris since 1923, was visiting Czechoslovakia at time (from 21 December 1935) to personally participate in the preparations for the first staging of the opera *The Plays of Mary*, H 236, at the National Theatre in Prague. The performance was rescheduled several times and finally took place on Friday 7 February 1936, less than a year after the world premiere at the Regional Theatre in Brno. Martinů had travelled to his homeland alone – his wife Charlotte had remained in France, though with the promise of a shared holiday in the future: “[...] *it costs a lot of money and I think we should rather spend it on a short holiday here [...]*” (PBM Kr 172).

Following a Christmas spent in his native Polička with his mother and siblings, Bohuslav Martinů entered the year 1936 on an optimistic note. On 1 January the press reported that he had been awarded first prize and the sum of 8,000 crowns by the expert jury of the Bedřich Smetana Jubilee Foundation for his opera *The Plays of Mary*, H 236. The composer no doubt appreciated the success and ensuing publicity, both for the financial reward – of which he promised to send a part to his family in Polička – but especially in connection with his intention to apply for the professorship at the Master School of the Prague Conservatoire that had remained vacant after the death of Josef Suk. The whole of Bohuslav Mar-

něj znamenalo nejen odpovídající odbornou i společenskou pozici a současně stabilní finanční zajištění, ale zároveň i návrat do Československa. Talichovi o svém rozhodnutí píše již na podzim 1935: „*Bylo mi dost vyčítáno, že nejsem doma, nuže teď bych se tedy chtěl vrátit a mám dojem, že by mne tam bylo hodně třeba.*“ (Kuna 1970, s. 231). Proto se Martinů sám či prostřednictvím svého přítele Miloše Šafránka, osobně i korespondenčně, obrací na ministry, prezidentskou kancelář, poslance, současně i na členy profesorského sboru Pražské konzervatoře, významné hudební osobnosti, ale i na poličské komunální politiky, aby si zajistil podporu při volbě, jejíž termín zatím nebyl pevně stanoven, neboť Ministerstvo školství a národní osvěty ČSR z piety k Sukovi s obsazením místa nechválalo. Protože svou trvalou nepřítomnost v Praze viděl jako významnou překážku v dosažení svého cíle, využil Martinů návštěvy Prahy kromě účasti na zkouškách v divadle také k nesčetným schůzkám a k intenzivním jednáním.

„[...] *mám opravdu tolik práce že se nedostanu ku psaní, odejdu z domu ráno a vrátím se až v noci,*“ stěžuje si Martinů v dopise ze dne 29. 1. 1936 (PBM Kr 177). „Psaním“ má v tomto případě na mysli svou zpožděnou korespondenci do Poličky, neboť v psaní, resp. komponování hudby skladatel nezahál ani v této době. Teprve před nedávnem (10. 12. 1935) dokončil pro Československý rozhlas jednoaktovou operu *Veselohra na mostě*, H 247, o měsíc později si tamtéž „[...] *zařídil zase jeden dobrý obchod*“ (PBM Kr 177). Jednalo se o hudbu k rozhlasové hře *Oidipus*, H 248, podle Andrého Gida. Martinů ji zkomponoval hned v lednu 1936, takže hra v režii Jindřicha Honzla mohla být poprvé vysílána již ve středu 7. 2. 1936.

tinů's rich correspondence from this time exudes the enormity of his interest in securing the post, which would provide him with a suitably prestigious position within the music community and society in general, together with financial security, and would also enable him to return to Czechoslovakia. Martinů writes of his decision to Talich in autumn 1935: "*I have been much reproached for being away from home, well, I would like to return now, and I feel I am sorely needed there.*" (Kuna 1970, p. 231). Therefore, Martinů appealed either directly or via his friend Miloš Šafránek, in person or in writing, to ministers, the president's office, members of parliament, as well as tenured faculty of the Prague Conservatoire, prominent figures in the music community, and local Polička politicians to secure support for the vote, which did not have a fixed date as the Ministry of Education and National Enlightenment was in no hurry to fill the post, out of respect for Suk's memory. Seeing his permanent absence from Prague as a major obstacle to achieving his goal, besides attending rehearsals at the theatre, Martinů used his visit to the Czech capital to conduct numerous meetings and intense negotiations.

"[...] *I really have so much work that I have no time to write, I go out in the morning and return at night,*" Martinů complains in the letter from 29 January 1936 (PBM Kr 177). In this case, by "writing" he means his belated replies to correspondence from Polička, as he was far from idle with regard to his compositional activities. He had only recently (10 December 1935) completed the one-act opera *Comedy on the Bridge*, H 247, for Czechoslovak Radio, and a month later he "[...] *arranged another good trade at the Radio*" (PBM Kr 177), namely, incidental music for the radio play *Oidipus*, H 248, after André Gide. Martinů composed it in January 1936, allowing the play to be broadcast under Jindřich Honzl's direction as early as Wednesday 7 February 1936.

Setkání Bohuslava Martinů s režisérem Jindřichem Honzlem nezůstalo bez následků, o čemž svědčí následující události. Ještě v lednu se Martinů svým podpisem pod otevřený dopis šéfovi činohry Národního divadla Otokaru Fischerovi připojil k výzvě mnoha významných osobností kulturní scény (František Muzika, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Jindřich Štyrský, Jiří Voskovec, Jan Werich, Vilém Závada ad.), volající po naplnění dřívějšího prohlášení ředitele Národního divadla Stanislava Loma, v němž přislíbil rozšířit, a tím modernizovat realizační tým Národního divadla o dva nové progresivní režiséry – Emila Františka Buriana a právě Jindřicha Honzla (Pechač 2020; PBM Ko 1176). Zároveň je z korespondence Martinů s Honzlem zjevné, že oba umělci měli velmi blízké představy o podobě uměleckého projevu v současném dramatu, což Martinů již o několik měsíců později vyjádřil zcela jasně přáním, aby se Honzl ujal režie jeho budoucí opery *Juliette*, H 253: „*Doufám, že byste určitě tentokráte neodepřel se ujmouti regie počítám při práci mnoho na Vás a určitě bych to v N.D. prosadil, myslím že i Vás by to bavilo, je to věc rozkošná a s hudbou to bude pěkný spektakl, mě to úplně vzkřísilo ku práci, buduli míti dosti času, bude to možná do příští saisonsy [...]*“ (Dopis Jindřichu Honzlovi ze dne 9. 5. 1936, v soukromém vlastnictví; kopie v IBM, HonJ 1936-05-09). Honzl nabídku přijal a i z pozdější vzájemné korespondence je naprosto zřejmá plná důvěra, kterou k jeho záměrům při přípravě provedení opery Martinů projevoval: „[...] *máte úplnou volnost rozdělití role dle Vašich dispozic a předem s mým souhlasem jako ostatně všechno co podniknete.*“ (Dopis B. Martinů J. Honzlovi odeslaný z Paříže dne 23. 10. 1937, PBM Ko 1177).

„*Píše mi p. Šafránek že jsem měl ohromný úspěch s tím koncertem pro cembalo a orchestr co hrála*

Bohuslav Martinů's meeting with Jindřich Honzl had a broader impact, as evidenced by subsequent events. In January Martinů appended his signature to an open letter to Otokar Fischer, head of the drama section of the National Theatre, joining the call of many prominent figures of the culture scene (František Muzika, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Jindřich Štyrský, Jiří Voskovec, Jan Werich, Vilém Závada, etc.). The letter demanded the fulfillment of an earlier promise by the National Theatre's director Stanislav Lom to expand – and thus modernise – the theatre's production team with two new progressive directors – Emil František Burian and Jindřich Honzl (Pechač 2020; PBM Ko 1176). At the same time the correspondence between Martinů and Honzl shows that the two artists were very much aligned in their view of artistic expression in contemporary theatre, which Martinů corroborated in no uncertain terms by asking Honzl to direct his future opera *Juliette*, H253: *"I hope that this time you would certainly not refuse to take charge of direction I am counting on you very much in my work and I could certainly push it through at the N. T. I think you would enjoy it too, it is a delightful piece and will be a pretty spectacle with the music, it has revived my working spirit completely, if I have enough time, it might be ready for next saison [...]"* (Letter to Jindřich Honzl from 9 May 1936, in private ownership; copy at IBM, HonJ 1936-05-09). Honzl accepted the offer and their later mutual correspondence is suffused with the complete trust that Martinů had in his treatment of the opera during preparations: *"[...] you have complete freedom to assign the roles according to your discretion with my approval in advance as with all else you do for that matter."* (Letter from Martinů to Honzl, sent from Paris on 23 October 1937, PBM Ko 1177).

"Mr Šafránek writes that I had a spectacular success with the concerto for harpsichord and orchestra that was

ta paní de Lacour.“ (PBM Kr 178). Těmito slovy komentuje Martinů informaci Miloše Šafránka o světové premiéře *Koncertu pro cembalo a malý orchestr*, H246, skladby, kterou autor věnoval skvělé francouzské cembalistce Marcelle de Lacour. V jejím provedení kompozice poprvé zazněla ve středu 29. 1. 1936 v Paříži. Bohužel bez účasti autora, který se musel spokojit jen se stručnou Šafránkovou informací. Shodou okolností ve stejnou dobu, resp. začátkem února roku 1936 zahajovala v Praze koncertní turné po československých městech manželka M. Šafránka – vynikající francouzská klavíristka Germaine Leroux, mohla proto využít pozvání B. Martinů na očekávanou pražskou premiéru opery *Hry o Marii*, H236, a stát se tak vedle prezidenta ČSR Edvarda Beneše a ministrů zahraničních věcí a školství dalším z významných hostů, kteří v pátek 7. 2. 1936 usedli do hlediště Národního divadla v Praze, aby zhlédli nové nastudování této opery.

„*Martinů měl velice krásný úspěch. Byl vyvolán několikrát po druhé hře a na konec zase. Představení byl přítomen také pan prezident, u něhož jsem vymohl, že Martinů přijal. Měl tady ssebou také maminku a byl zřejmě velice šťasten. Na jevišti /u pana prezidenta jsem ho neviděl/ se ovšem motal jako pravý nebeštan,*“ píše den po premiéře Josef Schieszl z Kanceláře prezidenta republiky Miloši Šafránkovi do Paříže (Archiv NM – ČMH, G 11705; kopie v IBM, SchJ 1936-02-07a). Sám autor byl s provedením svého díla spokojen, avšak nadšen nebyl. Do Poličky sice sděluje: „[...] *myslím že to také dělalo moc dobrý dojem. Kritiky sice byly některé takové neslané ale zájem obecnosti byl velmi dobrý a tak doufám že se to udržít nějaký čas na repertoíru. Ředitel Lom byl nadšen a říkal mi že se mohu považovati jako člen Národního divadla.*“ (PBM Kr 180). V dopise Gra-

played by Mrs de Lacour.” (PBM Kr 178). Thus Martinů comments on Miloš Šafránek’s information about the world premiere of *Concerto for Harpsichord and Small Orchestra*, H246, which the composer had dedicated to the excellent French harpsichordist Marcelle de Lacour. The composition was first performed by her in Paris on Wednesday 29 January 1936. Seeing that the composer could not be in attendance, he had to rely on Šafránek’s brief report. By coincidence, Šafránek’s wife – the superb French pianist Germaine Leroux – launched her concert tour of Czechoslovak cities in Prague around that time, and so she could avail herself of Martinů’s invitation to the Prague premiere of *The Plays of Mary*, H236, and join Czechoslovak President Edvard Beneš, the ministers of foreign affairs and education and other eminent guests who arrived at the National Theatre in Prague on Friday 7 February 1936 to see the new production of the opera.

“*Martinů had a wonderful success. He was called up several times after the second play and again at the end. The President also attended the performance, and I asked him to receive Martinů. He had his mother with him and was evidently very happy. He was weaving about the stage /I did not see him in the president’s presence/ as a truly heavenly man,*” writes Josef Schieszl from the Office of the President of the Republic a day after the premiere to Miloš Šafránek in Paris (Archives of NM – ČMH, G 11705; copy at IBM, SchJ 1936-02-07a). The composer himself was happy with how his work was staged but not ecstatic. To Polička, he writes: “[...] *I think it made a very good impression in Prague as well. Some of the critiques were a bit insipid but the audience took a very lively interest and so I hope that it will stay on the repertoire for a while. Director Lom was thrilled and told me I could consider myself a member of the National Theatre.*” (PBM Kr 180). But in his letter to Gracian

cianu Černušákovi ze dne 16. 2. 1936 však Martinů pojmenovává i své výhrady: „*Je jisto, že provedení v Praze, přes všechnu snahu zůstalo mnoho ještě v té operní konvenci, jež se stala v N.D. už úplnou manýrou, a přes to že měli neobyčejnou snahu přizpůsobiti se mým požadavkům, nelze přece jen tak na ráz vymýtiti všechny zvyklosti. Přes to představení bylo dosti nové a mohlo dáti určitý obraz mých intencí.*“ (MZM, G 939). Tento svůj názor Martinů potvrzuje, ač jinými slovy, i s měsíčním odstupem v dopise zaslaném Ladislavu Urbanovi dne 19. 3. 1936: „*Provedení v Praze bylo poměrně dobré, ale dílo jak já jsem je chtěl mítí není vyjádřeno. Aparát N.D. je dobrý a schopný ale těžký a málo pružný a poměr k dílu (zvláště orchestr a sbor) je spíše zaměstnanecký než umělecký, což mě vlastně nejvíce překáželo při mém pobytu tam. V tomto divadle je ještě mnoho Lohengrinů a Tanhauserů. Jinak si nemohu stěžovat a i výsledek byl dobrý. Doufám však že na té scéně jednou uvidím ‚Marie‘ tak jak mají doopravdy býti.*“ (PBM Ko 1187). Nenaplněná očekávání z pražské inscenace však již byla minulostí, od níž se Martinů rozhodl odrazit při přípravě nového hudebně-dramatického díla, které již v té době nosil v hlavě a na němž začal intenzivně pracovat o tři měsíce později. „Obraz svých intencí“ vtělil do opery *Juliette*, H 253.

Po premiéře opery *Hry o Marii*, H 236, a po první repríze, kterou Národní divadlo uvedlo v neděli 9. 2. 1936, se již Martinů nehodlal déle v Praze zdržovat. Stačil ještě jako obvykle navštívit zubaře, setkat se s houslistou Stanislavem Novákem, svým přítelem, v jehož prázdném bytě našel během pobytu v Praze azyl, a koncem týdne nasedá na vlak a vrací se do Paříže. Zde na něj již netrpělivě čeká manželka Charlotte a tak, jak jí Martinů před odjezdem slíbil, za pár dnů oba odjíždějí na Azurové pobřeží, aby

Černušák from 16 February 1936, Martinů lists his reservations: “*It is certain that despite all endeavours the Prague performance retained many of the conventions of opera that have become pure mannerisms at the N. T., and although they made an extraordinary effort to accommodate my demands, it is not possible to eliminate all habits in a single stroke. Even so, the performance was quite new and could give a certain notion of my intentions.*” (MZM, G 939). Martinů reiterates this opinion in a letter sent to Ladislav Urban a month later, on 19 March 1936: “*The Prague performance was quite good, but the work was not expressed the way I wanted it to be. The N. T. apparatus is good and capable but ponderous and inflexible and they approach the work (especially the orchestra and choir) more as employees than artists, which was really the greatest obstacle while I was there. There are still many Lohengrins and Tanhausers in this theatre. Apart from that I cannot complain and the result was good. But I hope to one day see the ‘Marys’ on that stage as they truly should be.*” (PBM Ko 1187). Martinů left his unfulfilled expectations from the Prague production behind him and turn his mind to a new work of music drama, which he had already conceived and which he began to compose with intensity three months later. The “notion of his intentions” was manifested in the opera *Juliette*, H253.

With the premiere of *The Plays of Mary*, H236, concluded, along with the first repeat performance at the National Theatre on Sunday 9 February 1936, Martinů had no cause to stay in Prague any longer. He made his usual visit to the dentist and met with his friend, the violinist Stanislav Novák, who had let him stay in his temporarily vacant flat while in Prague. Before the week was up, he was on a train to Paris. There he was anxiously awaited by his wife Charlotte, and so, as the composer had promised before his departure, the two set

poplůž Nice strávili společnou dovolenou. Bohužel se tak skladatel nemohl ve čtvrtek 20. 2. 1936 v Paříži zúčastnit provedení *La Bagarre*, H 155, proto alespoň dirigentovi Karlu Boleslavu Jirákovvi za provedení skladby písemně poděkoval dopisem odeslaným z nedalekého Monte Carla.

„*Odpočinul jsem si dost, teď se budu muset dáti zase do práce*“ (PBM Kr 182), píše Martinů do Poličky dne 18. 3. 1936, tedy den po návratu z dovolené, přičemž datum příjezdu do Paříže se nápadně shoduje s datem konání koncertu v sále École Normale de Musique de Paris, na němž zazněla skladatelova *Sonáta pro dvoje housle a klavír*, H 213. Další provedení své skladby si zřejmě Martinů již nechtěl nechat ujít. Hned v neděli 22. 3. 1936 si mohl rovněž v Paříži poprvé poslechnout svůj *Koncert pro cembalo a malý orchestr*, H 246, s cembalistkou Marcelle de Lacour, a to na koncertě uspořádaném komtesou Martine-Marie-Pol de Béhague, francouzskou sběratelkou umění a mecenáškou. Na konec března roku 1936 bylo denním tiskem již poněkolikáté avizováno provedení baletu *Špalíček*, H 214 I, v Národním divadle v Bělehradě. Přestože na realizaci této inscenace plánované v rámci mezinárodní kulturní spolupráce Malé dohody mělo velký zájem Ministerstvo zahraničních věcí ČSR a Martinů ji ve svých dopisech do Poličky velmi často zmiňuje, byly všechny předchozí i následující termíny plánovaných premiér postupně odkládány, až z provedení baletu *Špalíček*, H 214 I, v Bělehradě sešlo úplně. Zato v březnu 1936 zaznívaly skladby B. Martinů v mnoha českých koncertních sálích. V úterý 17. 3. a ve středu 25. 3. si mohli posluchači poslechnout *Les Rondes*, H 200, v podání členů Orchestru F. O. K. pod taktovkou Václava Smetáčka, v pondělí 23. 3. bylo na program III. abonentního koncertu Přítomnosti zařazeno *Kla-*

off together to the French Riviera to spend a few days off near Nice. This meant that the composer was unable to attend a performance of *La Bagarre*, H155, in Paris on Thursday 20 February 1936, for which he thanked the conductor Karel Boleslav Jiráček in a letter sent from nearby Monte Carlo.

“*I rested a lot, now I will have to get to work again*” (PBM Kr 182) writes Martinů to Polička on 18 March 1936, a day after returning from holiday; the date of his arrival in Paris coincided with that of a concert in the auditorium of École Normale de Musique de Paris, which included his *Sonata for Two Violins and Piano*, H213. Martinů presumably did not want to miss another performance of one of his works. On Sunday 22 March 1936, he also heard his *Concerto for Harpsichord and Small Orchestra*, H246, performed by the harpsichordist Marcelle de Lacour at a concert organised by the French art collector and benefactor Comtesse Martine-Marie-Pol de Béhague. In late March 1936 the newspapers repeatedly announced the expected staging of the ballet *The Chap-Book*, H214 I, at the National Theatre in Belgrade. Although the Czechoslovak Ministry of Foreign Affairs showed considerable interest in the production, as a project of international cultural cooperation within the countries of the Little Entente, and Martinů mentions it frequently in his letters to Polička, all previous and subsequent dates of the planned premiere were constantly postponed until the Belgrade production of *The Chap-Book*, H214 I, was called off completely. In contrast, Martinů’s works were performed profusely in Czech concert halls through March 1936. On Tuesday 17 March and on Wednesday 25 March, audiences could enjoy *Les Rondes*, H200, performed by members of the Prague Symphony Orchestra under the baton of Václav Smetáček; on Monday 23 March the programme of the 3rd subscription concert of Přítomnost included *Piano*

vírní trio č. 1 (Cinq pièces brèves), H 193, v podání Československého tria a v pátek 27. 3. zazněl na koncertě Pražského dechového kvinteta *Sextet*, H 174.

Hned po návratu z dovolené se tedy Bohuslav Martinů „dal do práce“. Nejprve bylo třeba dokončit operu *Divadlo za bránou*, H 251, pro Zemské divadlo v Brně, na níž s přestávkami pracoval již od června roku 1935. Kvůli nejisté situaci s profesorským místem na mistrovské škole Pražské konzervatoře se mu však nedařilo najít pro komponování potřebný vnitřní klid a tvůrčí pohodu, což se dle jeho vlastních slov promítlo i do samotné opery: „*Nevím také jak to se mnou vlastně dopadne ale myslím že se tam přece jenom dostanu, jsem z toho celý neklidný; to víte, všechno jsem si to představoval docela jinak a tak mě ani práce moc netěší a je to ostatně na tom vidět. Ta poslední věc, co posílám právě do Brna nese toho stopy.*“ (Dopis Jindřichu Honzlovi ze dne 9. 5. 1936, v soukromém vlastnictví; kopie v IBM, HonJ 1936-05-09). Operu *Divadlo za bránou*, H 251, Martinů dokončil 30. 4. 1936 a hned následujícího dne o tom vyslal do Poličky zprávu: „*Dokončil jsem tu novou operu už mě o to žádali z Brna, tak jim to dám zase pro příští saisonu.*“ (PBM Kr 183). Premiéry se Brňané dočkali již v neděli 20. 9. 1936.

Konec března přinesl také zprávu o úmrtí houslisty Karla Hoffmanna, profesora houslí na mistrovské škole Pražské konzervatoře. Martinů tak přišel o „svého člověka“ v profesorském sboru na konzervatoři, zároveň však rodině do Poličky píše: „*[...] umřel K. Hofman, to bude mít asi Stáňa teď starosti, on by byl chtěl dostat to místo, snad mu to Hofman nějak zařídil, přál bych mu to, jenomže si teď trochu pokazil s tím pitím a bude mít také mnoho konkurentů. Bylo by to dobré kdybychom se tam tak dostali oba dva najednou.*“ (PBM Kr 183). Zatímco Stanislavu

Trio No. 1 (Cinq pièces brèves), H 193, interpreted by the Czechoslovak Trio, while *Sextet*, H 174, could be heard at a concert of the Prague Wind Quintet on 27 March.

As soon as he returned from his holiday, Bohuslav Martinů “got to work again”. First he needed to finish his opera *Theatre Behind the Gate*, H 251, for the Regional Theatre in Brno, which he had worked on intermittently from June 1935. The uncertainties surrounding the professorship at the Master School of the Prague Conservatoire did not allow him the peace of mind and creative concentration he needed to compose, which directly affected the opera, as he himself notes: “*Nor do I know how it will work out for me but I think I will be accepted in the end, I am all nervous about it, you can imagine, I thought it would be all very different and so even my work brings me little joy; and it shows as well. The last work that I am sending to Brno bears the marks of it.*” (Letter to Jindřich Honzl from 9 May 1936, in private ownership; copy at IBM, HonJ 1936-05-09). Martinů completed *Theatre Behind the Gate*, H 251, on 30 April 1936 and informed his family in Polička of the fact the following day: “*I completed the new opera they already asked for it from Brno so I will give it to them again for the next saison.*” (PBM Kr 183). Brno premiered the opera on Sunday 20 September 1936.

The end of March was marked by the report of the death of the violinist Karel Hoffmann, Professor of Violin at the Master School of the Prague Conservatoire. Martinů thus lost “his man” within the teaching faculty of the conservatoire; at the same time, he writes to his family in Polička: “[...] *with the death of K. Hofman, Stáňa will likely have worries galore now, he had wanted to get his post, hopefully Hofman arranged it for him somehow, I hope he gets it, only he put his foot in it a bit with that drinking of his and he will have a lot of competitors. It would be good if we both got in there at the*

Novákovi se jeho přání splnilo a v následujícím roce nastoupil na Hoffmannovo místo, Bohuslavu Martinů zůstaly dveře Pražské konzervatoře uzavřeny.

„*Jestli pak hrají trochu v Národním divadle ‚Marie‘ nevím nic,*“ dotazuje se Martinů v dopise do Poličky počátkem dubna (PBM Kr 183). Jinými slovy formulovaný, avšak stejný dotaz adresuje skladatel také na ředitelství Národního divadla v Praze v dopise odeslaném dne 7. 4. 1936. O dva týdny později se mu odtud dostává odpovědi stručné, jasné a v závěru poněkud vyhýbavé: „*Odpovídaje na Váš dopis ze dne 7.t.m., sděluji, že se poslední /deváté/ představení Vašeho díla ‚Hry o Marii‘ konalo ve středu dne 15.t.m., takže partitury jsou nyní volné. Provedení v přírodě nepřichází v úvahu, rovněž se nepomýšlí na to, aby řečené dílo bylo provozováno ve Stavovském divadle. [...] O tom, jaká byla celková reakce obecnstva na tuto hru bude snad lépe pohovořiti si zevrubněji, až zase zavítáte do Prahy:*“ (Archiv ND; kopie v IBM, ND 1936-04-23).

V dopise ze dne 1. 5. 1936 Martinů píše: „*Zde jsem měl v Radiu kvartet, ale nebylo to moc hezky slyšet, byl mikrofon namířen asi na čelo a tak bylo slyšet jenom skoro pořád čelo.*“ (PBM Kr 185). Jednalo se o rozhlasový přenos čtvrtého koncertu české soudobé hudby vysílaný z Paříže, na němž v pátek 24. 4. 1936 zazněl v podání kvarteta Benedetti i *Smyčcový kvartet* č. 3, H 183. Byla to současně jedna z mála informací o provádění vlastních skladeb na domácích i zahraničních pódiiích, kterou Martinů v dopisech rodině do Poličky v této době zmiňoval. Bohatost témat, s nimiž Martinů vždy seznamoval své blízké, se zúžila na téma jediné – místo na mistrovské škole Pražské konzervatoře. I to svědčí o tom, jak moc Martinů o uvedené místo stál, jak moc si přál zvítězit nad svými soupeři, z nichž v této době stál proti

same time.” (PBM Kr 183). Whereas Stanislav Novák’s hopes were fulfilled and he took up Hoffmann’s old post the following year, the Prague Conservatoire remained closed for Bohuslav Martinů.

“I wonder if they are playing the ‘Marys’ at all at the National Theatre I know nothing,” Martinů ruminates in his letter to Polička from early April (PBM Kr 183). He addresses the same question, albeit differently worded, to the director of the National Theatre in Prague in a letter sent on 7 April 1936. Two weeks later he received a succinct answer with a somewhat evasive conclusion: *“In response to your letter from the 7th instant, I inform you that the last /ninth/ performance of your work ‘The Plays of Mary’ took place on Wednesday 15th instant, so the scores are now available. An outdoor performance is out of the question, and there is no intention of staging the aforementioned work at the Estates Theatre. [...] The audience’s overall reaction to the play might be better discussed in depth when next you visit Prague.”* (Archives of ND; copy at IBM, ND 1936-04-23).

In the letter from 1 May 1936, Martinů remarks: *“I had a quartet on the Radio here, but the sound was not very good, the microphone was probably aimed at the cello and so practically only the cello was audible most of the time.”* (PBM Kr 185). He was referring to the radio broadcast of the fourth concert of contemporary Czech music in Paris on Friday 24 April 1936, at which the Benedetti Quartet performed *String Quartet No. 3*, H 183. It was also one of the times Martinů mentioned performances of his compositions at home or abroad in letters to his family from that period. The broad variety of topics on which Martinů wrote to his relatives had been narrowed to a single subject – the professorship at the Master School of the Prague Conservatoire. It is further evidence of how greatly Martinů wished to obtain the post, to beat his competitors – of which only one,

němu již jen jediný – Jaroslav Kříčka, jak moc si přál vrátit se do Prahy i jak moc si to přáli jeho nejbližší v Poličce. Bohuslav jim doma chyběl, mamince s přibývajícím věkem sláblo zdraví a ubývaly síly, u sestry Marie se toho roku projeví příznaky tuberkulózy a její zdravotní stav si vyžadoval opakované hospitalizace v nemocnici a pobyty v plicním sanatoriu v Žamberku, bratru Františkovi se stále nedařilo najít stabilní práci, přestože se mu Bohuslav Martinů prostřednictvím svých vlivných kontaktů téměř neustále snažil pomáhat v získávání zakázek a pracovních příležitostí. I od těchto trudných myšlenek utíkal Martinů ke své práci na nové opeře *Juliette*, H 253, od níž si tolik sliboval a pro jejíž provedení se již od počátku snažil zajistit ten nejlepší realizační tým v čele s dirigentem Václavem Talichem a režisérem Jindřichem Honzlem. Oba umělci mu svou účast na provedení opery *Juliette*, H 253, v Národním divadle v Praze potvrdili, a to i když její hudební podoba byla v té době teprve v plenkách.

„*Pracuji na nové opeře ale jsou tu taková vedra že mohu psát jen ráno, odpoledne je to úplně nemožné*“ (PBM Kr 189), stěžuje si Martinů koncem června. Proto s Charlotte (i s *Juliette*, H 253) vyměnili začátkem července rozpálenou Paříž za rybářskou vesničku Equihen na západním pobřeží Francie, aby tu v příjemném prostředí a s československými přáteli strávili celý měsíc dovolené. „[...] *pronajmuli jsme takový malý domek, kuchyň si děláme sami tak nám to přijde levně a při tom je trochu klidu i odpočinku. Stáňa [Novák s manželkou] sem přijede za námi a také pí Masaryková Slavíčková s dcerou [Herbertou].*“ (PBM Kr 190). Následně po krátké zastávce v Paříži začátkem srpna čeká manžele Martinů další příjemný a odpočinkový pobyt, tentokrát v horách. Na pozvání francouzského flétnisty Marcela Moyse,

Jaroslav Křička, was in the running at the time – how greatly he wished to return to Prague and how much his family in Polička hoped for the same. They missed Bohuslav at home; his mother's health was deteriorating with her encroaching old age, his sister Marie was struggling with tuberculosis symptoms, which had appeared that year, and she was repeatedly hospitalised and sent for treatments at the sanatorium in Žamberk, while his brother František was still unable to find a stable job, despite Bohuslav Martinů's almost constant efforts to obtain job opportunities for him via his influential contacts. The composer found refuge from these bleak thoughts in his work on a new opera, *Juliette*, H253, in which he put much stake and for which he endeavoured from the outset to secure the best production team possible, led by the conductor Václav Talich and the director Jindřich Honzl. Both artists confirmed they would participate in the production of *Juliette*, H253, at the National Theatre in Prague, even though the compositional process was still in its inklings.

“I am working on a new opera but it is so sweltering hot here that I can only write in the morning, the afternoon is insufferable” (PBM Kr 189), Martinů complains in late June. And so in early July, he and Charlotte (and *Juliette*, H253) exchanged the stifling streets of Paris for the fishing village of Equihen on the western coast of France, spending a whole month holidaying in the pleasant environment in the company of their Czechoslovak friends. *“[...] we rented a little house, we are doing our own cooking so it works out cheaper and we get some peace and rest as well. Stáňa [Novák and his wife] will come visit us here and also Mrs Masaryková Slavíčková with her daughter [Herberta].”* (PBM Kr 190). Following a brief stop in Paris, the Martinůs then headed off on another pleasant, relaxing holiday in early August – to the mountains this time. They spent

který si u Martinů objednal skladbu, strávili společně s hostitelem a s francouzskou cembalistkou Marcelle de Lacour téměř dva týdny v St. Amour. Onou objednávkou byl *Koncert pro flétnu, housle a orchestr*, H 252, vděčný a odpočatý Martinů ji zkomponoval po návratu do Paříže během neobyčejně krátké doby. Ještě koncem srpna píše do Poličky: „*Myslel jsem že budu moci trochu pracovati o prázdninách ale moc jsem toho neudělal, musím to teď dohoniti, koncert pro flétnu a housle má býti proveden poprvé v Radiu v Londýně a sice koncem října a já jsem ještě ani nezačal. Ale bude to včas hotovo.*“ (PBM Kr 194). Hned v následujícím dopise odeslaném dne 13. 9. 1936 potvrzuje: „*Dokončil jsem teď ten koncert pro flétnu.*“ (PBM Kr 195). Poprvé skladba zazněla v neděli 27. 12. 1936 v Paříži právě v podání Marcela Moyse a švýcarské houslistky Blanche Honegger, Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire řídil Philippe Gaubert. Skladatelovy tvůrčí síly byly po prázdninách zpět. Kromě vydatného odpočinku na tom měl velký podíl zcela jistě i vzkaz od Václava Talicha, se kterým přijel do Equihen Stanislav Novák: „*Vzkázal mi Talich že by chtěl abych přišel operu zadal na poprvé Národnímu v Praze a že mi slibuje že to dělat on sám [...]*“ (PBM Kr 191). A možná i drobná zpráva z Poličky o tom, že při instalaci otočné korouhve na věž poličské radnice byl do bání spolu s dobovým tiskem a dokumenty charakterizujícími tehdejší Poličku vložen i jeho dopis rodině odeslaný z Paříže dne 30. 10. 1935 (PBM Kr 170) a rukou skladatelovy sestry Marie psaný životopis B. Martinů včetně soupisu jeho skladeb. Potěšený Martinů na to reagoval slovy: „*[...] stávám se opravdu vážným občanem Poličky*“ (PBM Kr 193).

almost two weeks in St Amour at the invitation of the French flautist Marcel Moyses, who had commissioned a composition from Martinů and who hosted the couple together with the French harpsichordist Marcelle de Lacour. The commission in question was *Concerto for Flute, Violin and Orchestra*, H252, and the grateful and well-rested Martinů wrote it with exceptional speed upon returning to Paris. In late August he admits to his family in Polička: “*I thought I would be able to work a bit during the holidays but I did not manage much, I have to catch up now, the concerto for flute and violin is to be performed first on the Radio in London, in late October already, and I have not even started yet. But it will be ready on time.*” (PBM Kr 194). Yet in the very next letter, from 13 September 1936, he declares: “*I just completed that flute concerto [...]*” (PBM Kr 195). The work was first performed in Paris on Sunday 27 December 1936 by Marcel Moyses and the Swiss violinist Blanche Honegger; the Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire was conducted by Philippe Gaubert. The summer holidays had rejuvenated the composer’s creativity. One of the reasons, besides the generous dose of relaxation, was no doubt the message from Václav Talich, which Stanislav Novák brought with him to Equihen: “*Talich sent word that he would like me to assign my next opera to the Nat in Prague first and that he promises to do it himself [...]*” (PBM Kr 191). This may have been further augmented by the brief note from Polička about the installation of a new weather vane on the tower of the Polička town hall, on which occasion a time capsule was placed in the tower’s onion dome, containing contemporary periodicals and documents about Polička as well as a letter sent by Bohuslav Martinů from Paris to his family on 30 October 1935 (PBM Kr 170) and the composer’s biography and list of compositions handwritten by his sister Marie. Martinů responds with pleasure:

„*Premiéra té komické opery v Brně bude 20. září, zvou mě abych tam přijel ale asi nebudu moci, leda že by se něco stalo s tou konservatoří.*“ (PBM Kr 194). Definitivní rozhodnutí z Pražské konzervatoře však stále nepřichází, proto rodinu Martinů na premiéře opery *Divadlo za bránou*, H 251, uvedené v Zemském divadle v Brně v neděli 20. 9. 1936, zastupovaly pouze skladatelova matka a sestra. „*Kritiky jsou dobré ani jsem nečekal že to budou chválit [...]*“ (PBM Kr 197), píše Martinů do Poličky dne 4. 10. 1936. Kritiky vycházející bezprostředně po premiéře opery *Divadlo za bránou*, H 251, v Lidových novinách a Národních listech jsou však shodně spíše jen „vážně“ příznivé a vzácně se shodují i v názoru, že skladatelův potenciál je větší, než ve své opeře dokázal odkrýt. Gracian Černušák (šifra -k) v Lidových novinách píše: „*Je jenom svědectvím zdravé sebekritiky skladatelovy; považuje-li ony formy retrospektivně lidové, k nimž se hlásí Špalíčkem, Hrami o Marii a nyní Divadlem za branou, pro sebe jaksi za vyřízeny a můžeme s tím větší dychtivostí a nadějemi čekat na jeho další hudebně dramatickou tvorbu, ke které si přináší vedle zdravého, bohatého muzikantství a hravé pohotovosti prostředků technických tak silný divadelní temperament a tak pronikavé pochopení zvláštních problémů tohoto oboru.*“ (Lidové noviny, 22. 9. 1936, s. 9). „*S velkou radostí četli jsme tudíž v ‚Divadelním listu‘ autorova slova, že v další práci operní bude sledovati jiné cíle.*“ (Národní listy, 23. 9. 1936, s. 2). V textech obou recenzentů tak jen došlo k naplnění autorových obav vyjádřených jím samotným těsně po dokončení opery v dopise Jindřichu Honzlovi a opakovaně pak před premiérou i v dopise Gracianu Černušákovi: „*Myslím že se Vám nebude mnoho líbit a já sám nejsem nijak spokojen s mnoha věcmi i složkami tohoto díla a nebyti toho*

“[...] *I am truly becoming a respected citizen of Polička*” (PBM Kr 193).

“*The premiere of that comic opera in Brno will be on 20 September; they have invited me to come but I do not think I can, unless something happens with the conservatoire.*” (PBM Kr 194). As there was still no news of a definitive decision by the Prague Conservatoire, the Martinů family was represented at the premiere of *Theatre Behind the Gate*, H251, at the Regional Theatre in Brno on Sunday 20 September 1936 only by the composer’s mother and sister. “*The critiques are good I did not even expect they would praise it*” (PBM Kr 197), Martinů writes to Polička on 4 October 1936. However, the critiques published immediately after the premiere of the opera *Theatre Behind the Gate*, H251, in *Lidové noviny* and *Národní listy* are merely “tepidly” positive and, unusually, in agreement that the composer’s potential could be greater than his latest opera would suggest. Gracian Černušák (initial -k) writes in *Lidové noviny*: “*It is purely a testament to the composer’s healthy self-criticism if he regards those retrospective folk forms he has acknowledged in The Chap-Book, The Plays of Mary, and now in Theatre Behind the Gate, as somehow settled in his view, and we can thus all the more eagerly and hopefully await his next works of music drama, to which he brings a healthy, generous musicianship and playful expediency of technical means, as well as his so powerful theatrical temperament and so insightful understanding of the specific issues of this field.*” (*Lidové noviny*, 22 September 1936, p. 9). “*So it is with great joy that we read in ‘Divadelní list’ the composer’s words that his future works of opera would pursue other aims.*” (*Národní listy*, 23 September 1936, p. 2). The two reviewers thus fulfilled the composer’s own concerns, which he expressed shortly after completing the opera in a letter to Jindřich Honzl and then repeatedly in a letter to

že nutně potřebuji výsledky dlouhé práce i po stránce materiální, nevím zda bych dílo byl pustil.“ (MZM, G 939).

Koncem září konečně došlo k rozhodnutí, kdo na mistrovské škole Pražské konzervatoře nastoupí na místo po Josefu Sukovi – vybrán byl Jaroslav Kříčka. Zprávy o jeho jmenování prosakovaly na veřejnost jen velmi sporadicky a zpočátku zřejmě i nejednoznačně, takže Martinů zprvu netušil, zda je rozhodnutí definitivní. Bylo však třeba se s touto realitou smířit a poopravit plány na nejbližší léta. *„Co se té Prahy týče je to samozřejmě dost hloupé že taková možnost se tam usadit mi unikne ale po jedné stránce to kruhy ministerské zavazuje vůči mně, protože vlastně od nich vyšel ten pokyn abych se vrátil a na konzervatoři bude brzo více míst uprázdněno protože ti staří páni většinou půjdou do penze, takže tam bude vždy možnost se dostat a potom člověk nikdy neví co se může státi, možná že to je lépe že musím ještě zůstat v Paříži.*“ (PBM Kr 197). *„Starými pány“* měl na mysli zejména Vítězslava Nováka, jehož odchod do penze se zvolna blížil. Byly tu ale i další plány, ve kterých se Martinů po nezdaru s konzervatoři snažil nacházet svou budoucnost. *„Myslím že budu ustanoven jako hud. poradce na tu výstavu v příštím roce od min. školství“* (PBM Kr 198). Hudebním poradcem 20. světové výstavy EXPO 1937 v Paříži se Martinů nestal, stejně jako nebylo vyhověno jeho žádosti: *„[...] zda-li by nebylo možno naléztí na min. zahraničí nějaký titul pro moji propagační činnost za hranicemi a i pro činnost koncertní i hud. propagační zde v Paříži.*“ (Dopis BM Jaroslavu Jindrovi ze dne 13. 10. 1936, Archiv NM, fond Jaroslav Jindra, karton č. 136, nesig.; Synek 2016, s. 63). Nedošlo prozatím ani na plány o „Americe“, kam jej zřejmě lákal Ladislav Urban: *„To slavné rozhodnutí*

Gracian Černušák before the premiere: *“I think it will not be much to your liking and I myself am not really satisfied with many of the things and aspects of this work, and if I did not urgently need also the material results of a long work, I do not know if I would have released it.”* (MZM, G 939).

The end of September brought with it the selection of Josef Suk’s successor at the Master School of the Prague Conservatoire – namely, Jaroslav Kříčka. Reports of Kříčka’s appointment were publicised only sporadically, and the situation appears to have been ambiguous to begin with, and so Martinů was initially unsure whether the decision was definitive. All the same, he had to come to terms with the outcome and amend his plans for the coming years. *“As far as Prague is concerned it is of course quite dumb that such an opportunity to settle down there escaped me but on the one hand it makes the ministerial circles indebted to me, because they issued the instruction for me to return and there will soon be more posts freed up at the conservatoire because the old men will mostly go into retirement, so there will always be the option of getting there and then you never know what might happen, maybe it is better that I must stay in Paris for now.”* (PBM Kr 197). By “old men”, he mainly meant Vítězslav Novák, who was nearing retirement. But Martinů had other plans with which he hoped to forge his future following his failed candidacy for the professorship. *“I think I will be appointed as mus. adviser for that exposition next year by the min. of education”* (PBM Kr 198). Martinů was not appointed as music adviser for the 20th world’s fair EXPO 1937 in Paris, nor was his other request granted: *“[...] if it might be possible to find some title at the foreign min. for my promotional activities abroad and for my concert and mus. promoter activities here in Paris.”* (Letter from BM to Jaroslav Jindra from 13 October 1936, Archives

konservatoře mne přivedlo do nemožné situace, vidím že se na naše úřady nemohu mnoho spoléhati. Co se týče té Ameriky nebyl bych proti tomu, ale myslím že ještě počkám protože v dohledné době (asi do 3 let.) bude znovu uprázdněno místo na konservatoři po vít. Novákovi a tak doufám že to tentokráte nezklame. Ale v případě že by se situace zde vytvářela pro mne špatně, dovolím si Vám napsati a učinili bychom pokus s tou Amerikou.“ (PBM Ko 1190).

Jako životaschopný se nakonec ukázal záměr, jež Martinů zmiňuje poprvé již v dopise L. Urbanovi ze dne 21. 10. 1936 (PBM Ko 1189) a který následně rozvíjí s pomocí Miloše Šafránka až k zdárnému naplnění v dubnu následujícího roku 1937. Jednalo se o smlouvu s nakladatelstvím Melantrich. V prosinci 1936 posílá Šafránek řediteli Melantrichu Jaroslavu Šaldovi jakési „memorandum“, v němž formuluje prospěšnost smluvního vztahu pro obě strany: „Vidím z novin, že Melantrich má nyní hudební oddělení. Domnívám se, že Melantrich začne také vydávat hudební skladby; proto myslím, že by si měl Melantrich zajistiti již nyní řádnou smlouvou produkci našeho nejlepšího současného hudebního skladatele Bohuslava Martinů [...] Tento nápad mělo před lety mohučské Schottovo hudební nakladatelství, které ovšem vlivem politických událostí v Německu a zejména po nastolení Hitlerova režimu bylo nuceno smlouvy s cizími modernisty vypověděti. [...] Mohu Ti říci tolik, že ten, kdo si dnes prozíravě zajistí Martinovo dílo, bude na tom za několik let tak dobře, jako němečtí nakladatelé Simrock, Breitkopf a Hartel, jimž jsme do dneška poplatni za Dvořáka, Suka, Nováka a pod. Melantrich mohl by zde znovu ukázat svoji velkorysost a předvídavost. Martinova pozice na západě je dnes zcela mimořádná.“ Dále Šafránek konkretizuje: „Martinů přál by si dnes

of NM, Jaroslav Jindra collection, box No. 136, no call No.; Synek 2016, p. 63). Nothing as yet was made of any plans for “America” either, which Ladislav Urban seems to have encouraged: *“The conservatoire’s grand decision has placed me in an impossible predicament, I see I cannot rely much on our authorities. With regard to America I would not be adverse to it, but I think I will wait for now because another post will be vacated at the conservatoire by *vít. Novák* in the near future (roughly within 3 years.) and so I hope it will not fail this time. But if the situation here goes badly for me, I will write to you and we would make that attempt with America.”* (PBM Ko 1190).

The one idea that proved viable was first mentioned by Martinů in a letter to Urban from 21 October 1936 (PBM Ko 1189) and subsequently acted on in cooperation with Miloš Šafránek to yield a fruitful outcome some months later in April 1937. It concerned concluding a publishing contract with Melantrich. In December 1936 Šafránek sent the director of Melantrich, Jaroslav Šalda, a “memorandum”, in which he outlines the mutual benefits of a contractual agreement: *“I read in the newspapers that Melantrich has a music department now. I assume that Melantrich will also begin publishing compositions; so I think that Melantrich should secure the output of our best contemporary composer Bohuslav Martinů right now with a proper contract [...] Schott’s music publishing house in Mainz had this idea years ago, but it was forced to terminate its contracts with foreign modernists due to political developments in Germany, especially following the establishment of Hitler’s regime. [...] What I can say is that he who providently secures Martinů’s works today will in a few years’ time be as well off as the German publishers Simrock, Breitkopf and Hartel, whom we are still beholden to for Dvořák, Suk, Novák etc. Melantrich could once more*

uzavřítí smlouvu na 2 ža [až] 3 roky a spokojil by se s měsíčními zálohami per 2000 frs, za něž by dodával svoji produkci hotovou a objednávky podle přesné dohody [...] Na Martinů bylo by možno žádat též literární spolupráci pokud jde o hudbu a o různé melantrišské časopisy. Mohl by se také stát v Paříži jakýmsi zástupcem hudebního oddělení Melantricha ~~e-musice~~ a zprostředkovávati prodej a půjčování melantrišských skladeb do cizích rozhlasů, divadel a koncertů a také do hudebních zahraničních škol.“ (KPR, D13451/36; kopie v IBM, MEL 1936-12-12).

Stranou nezůstává ani Martinů. Po nezdarech v dřívějších jednáních na ministerstvech se rozhodl oslovit nejvyššího představitele státu – prezidenta republiky. V čtyřstránkovém dopise odeslaném Edvardu Benešovi dne 17. 12. 1936 popisuje na svém vlastním příběhu situaci umělce, který ve státních institucích nenachází zastání, aby v samém závěru neopomenul zmínit i svá přání: „*Snažím se nyní zajistiti se u našich soukromých nakladatelů a snad se mi něco v tomto směru podaří. Měl jsem do nastolení Hitlerova režimu smlouvu s největším hudebním nakladatelstvím světa, mohučským Schottem, ale tato smlouva, jak tomu je u všech moderních skladatelů, přirozeně byla zrušena. – Po odchodu Vítězslava Nováka z konservatoře požádám znovu formálně o jmenování na této mistrovské škole.*“ Prezident smysl dopisu i celou situaci pochopil. V pokynu přednostovi prezidentské kanceláře Jindřichu Říhovi dopsaném vlastní rukou v záhlaví skladatelova dopisu Beneš uvedl: „*Chtěl bych, aby se mu pomohlo [...] DB*“ (KPR, D13451/36; kopie v IBM, KPR 1936-12-17). Po T. G. Masarykovi tak nad hudebním skladatelem Bohuslavem Martinů převzal pomyslný patronát i druhý československý prezident.

show its generosity and foresight here. Martinů's position in the West is wholly exceptional today." Šafránek then goes into greater detail: "*Martinů would like to conclude a contract now for 2 to 3 years and would make do with monthly advances of 2000 francs, for which he would supply his finished output and commissions per exact agreement [...] Martinů could also be asked for literary output related to music for Melantrich's various magazines. He could also function as a kind of representative of Melantrich's music department in Paris and mediate ~~in music~~ the sale and hire of Melantrich works for foreign radios, theatres, and concerts and also to foreign music schools.*" (KPR, D 13451/36; copy at IBM, MEL 1936-12-12).

Martinů did not remain idle either. As his previous negotiations with Czechoslovak ministries had failed, he decided to appeal to the highest authority of the state – the President of the Czechoslovak Republic. In a four-page letter sent to Edvard Beneš on 17 December 1936, Martinů describes his personal struggles as an artist in search of support from various state institutions, concluding with a hopeful outlook: "*I am currently trying to secure myself financially with our private publishers, and I hope to be somewhat successful in this regard. Until Hitler's regime came to power, I had a contract with the largest music publisher in the world, Schott in Mainz, but naturally the contract, as it was with all modern composers, was terminated. – When Vítězslav Novák leaves the conservatoire, I will make another formal request to be appointed to the master school.*" The president understood the letter's implications as well as the overall situation. In a note penned into the header of the composer's letter, he instructed the head of his office, Jindřich Říha: "*I would like him to be helped [...] DB*" (KPR, D13451/36; copy at IBM, KPR 1936-12-17). Thus following President Tomáš Garrigue Masaryk, the

Od října 1936 začíná Martinů své drahé v Poličce opět pravidelně informovat o uvádění svých skladeb na koncertních pódiiích a na vlnách rozhlasových stanic. V pátek 16. 10. byla v Basileji provedena premiéra *Concertina pro klavírní trio a smyčcový orchestr*, H232. Skladbu v provedení Tria Hongrois a Basler Kammerorchester řídil švýcarský dirigent a mecenáš Paul Sacher, člověk, který se v pozdějších letech velmi významně vepíše do života Bohuslava Martinů. V pondělí 19. 10. přenášela švýcarská rozhlasová stanice Sottens koncert souboru Trio Pasquier, na němž dle programu zaznělo i smyčcové trio B. Martinů, pravděpodobně se jednalo o *Smyčcové trio č. 2*, H238. „*V úterý jsme poslouchali vysílání z Brna ale neslyšeli jsme nic byly velké poruchy [...]*“ (PBM Kr 198), komentuje Martinů svůj posluchačský zážitek z rozhlasového přenosu 2. a 3. jednání opery *Divadlo za bránou*, H251, vysílaného Československým rozhlasem v úterý 20. 10. 1936 z brněnského Zemského divadla. Ještě tentýž večer přenášel Československý rozhlas stanice Praha I koncert belgického smyčcového kvarteta Pro Arte (Quatuor Pro Arte), na kterém zazněl *Smyčcový kvartet č. 2*, H150. Následuje klidnější listopad, kdy Martinů do Poličky ohlašuje pouze francouzské turné klavíristy Rudolfa Fírkušného, přičemž zdůrazňuje zejména koncert, který se uskutečnil v neděli 22. 11. 1936 v Paříži na československém vyslanectví, neboť na něm měly za skladatelovy osobní účasti zaznít i některé jeho skladby. Pravá produkční smršť pak přichází začátkem prosince na rozhlasových vlnách: 3. 12. 1936 *Smyčcový kvartet č. 2*, H150, vysílaný z Varšavy; 4. 12. 1936 *Koncert pro smyčcové kvarteto a orchestr*, H207, přenášený rozhlasovou stanicí Wien; 4. 12. 1936 *Koncert pro cembalo a malý orchestr*, H246, na stanici Radio Paris; 5. 12. 1936 *Koncert pro klavír*

second Czechoslovak President also bestowed a patronage of sorts on Bohuslav Martinů.

From October 1936 Martinů resumes his regular reports to his family in Polička about performances of his compositions on concert stages and in radio broadcasts. On Friday 16 October his *Concertino for Piano Trio and String Orchestra*, H232, was premiered in Basel. Trio Hongrois performed the work alongside the Basler Kammerorchester under the baton of the Swiss conductor and benefactor Paul Sacher, a man who was to play a major role in the later years of Bohuslav Martinů's life. On Monday 19 October the Swiss radio station Sottens broadcast a concert in which Trio Pasquier performed a string trio by Martinů, probably *String Trio No. 2*, H238. "We listened to the broadcast from Brno on Tuesday but we did not hear anything there was a lot of noise" (PBM Kr 198), Martinů comments on his experience listening to the Czechoslovak Radio broadcast of the second and third act of *Theatre Behind the Gate*, H251, at the Regional Theatre in Brno on Tuesday 20 October 1936. That same evening the Prague I station of Czechoslovak Radio broadcast a concert of the Belgian Pro Arte Quartet (Quatuor Pro Arte), which included *String Quartet No. 2*, H150. November was a slower month, with the only event Martinů wrote about to his family being the French tour of the pianist Rudolf Firkušný, of which he emphasised the concert at the Czechoslovak legation in Paris on Sunday 22 November 1936, as he attended it in person and the programme included some of his works. Come December, a deluge of radio broadcasts arrived: on 3 December 1936 *String Quartet No. 2*, H150, broadcast from Warsaw; on 4 December 1936 *Concerto for String Quartet and Orchestra*, H207, on Radio Wien; on 4 December 1936 *Concerto for Harpsichord and Small Orchestra*, H246, on Radio Paris; on 5 December 1936 *Concerto*

a orchestr č. 2, H237, na stanici Luxemburg; 6. 12. 1936 *Smyčcový kvintet*, H 164, na anglické rozhlasové stanici Droitwich. Tento až kuriózní výčet pěti koncertů v pěti zemích v průběhu čtyř dní neopomenul zmínit Miloš Šafránek v dopise řediteli Melantricha a pravděpodobně i dodal kuráže Martinů, aby v dopise prezidentu Benešovi směle uvedl: „[...] *jsem podle úsudku našich odborníků po Dvořákově nejhranější český autor v cizině.*“ (KPR, D 8649/32; kopie v IBM, KPR 1936-12-17).

Rok 1936 uzavřela premiéra *Koncertu pro flétnu, housle a orchestr*, H 252, která se uskutečnila v podání flétnisty Marcela Moyse, houslistky Blanche Honegger a Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire řízeného Philippem Gaubertem v Paříži v neděli 27. 12. 1936, tedy tři dny po Štědrém večeru, který manželé Martinů strávili právě v rodině Marcela Moyse. Martinů o tom píše do Poličky: „[...] *byli jsme pozváni u u toho známého co hraje v neděli můj koncert pro flétnu, co jsme u nich také byli na prázdninách v St. Amour. Jsou to moc hodní lidé prostí a on je dnes jeden z nejznámějších světových flétnistů a tak nám také vypravovali co všechno museli prožít než se dopracoval až kde je teď [...]*“ (PBM Kr 204). Možná právě tyto myšlenky pomáhaly hojit skladatelovu duši na konci roku mnoha zklamání, neboť podobnými slovy se sám pokoušel těšit i své drahé v Poličce: „*Jestli něco nejde vždycky jak by si člověk přál a nebo představoval, tak to ještě není příčina si kazit zdraví a rozčilovat se, v dnešní krizi jsme všichni postiženi a většina lidí se má daleko hůře než my a tak musíme být spokojeni s tím jak to je a čekat a doufat že to bude lepší [...]*“ (PBM Kr 202).

A spokojen mohl být Bohuslav Martinů hned na začátku roku 1937. Jeho *Koncert pro klavír a orchestr č. 2, H 237*, se po úspěšné prosincové zahraniční

for Piano and Orchestra No. 2, H237, on Radio Luxembourg; on 6 December 1936 *String Quintet*, H164, on the English radio station Droitwich. This rather peculiar list of five concerts in five countries in the span of a mere four days was also mentioned by Miloš Šafránek in a letter to the director of Melantrich, and it probably also gave Martinů the courage to declare in his letter to President Beneš: “[...] *in the assessment of our experts I am the most played Czech composer abroad after Dvořák.*” (KPR, D 8649/32; copy at IBM, KPR 1936-12-17).

The year 1936 wrapped up with the premiere of *Concerto for Flute, Violin and Orchestra*, H252, by the flautist Marcel Moyse, the violinist Blanche Honegger, and the Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire conducted by Philippe Gaubert in Paris on Sunday 27 December 1936, three days after Christmas Eve, which the Martinůs spent with the family of Marcel Moyse. Martinů writes of it to Polička: “[...] *we were invited to that acquaintance who is playing my flute concerto on Sunday, the ones we visited at St Amour during the holidays. They are very kind people and humble, and he is now one of the most famous flautists in the world and so they also told us about all the things they had to go through to get to where he is now [...]*” (PBM Kr 204). These thoughts may have helped heal the composer’s soul of the many disappointments he had suffered in the past months, as he tried to comfort his family in Polička with similar words as well: “*If things do not always work out according to our hopes or expectations, that is still no reason to ruin one’s health and get worked up, we are all affected by today’s crisis and most people have it much worse than us and so we must be happy with what we have and wait and hope for it to get better [...]*” (PBM Kr 202).

Bohuslav Martinů found reasons to be happy from the outset of 1937. *Concerto for Piano and Orchestra No. 2*,

premiéře opět ocitl na koncertních pódíích, a to hned několikrát. Klavíristka Germaine Leroux jej přednesla dvakrát v Paříži, nejprve v neděli 31. 1. 1937 spolu s Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire, který řídil Philippe Gaubert, a poté v pátek 5. 2. 1937, kdy ji doprovázel Orchestre national de France pod taktovkou olomouckého rodáka Fritze Zweiga. Oba koncerty byly přenášeny rozhlasem a – jak je patrné z dopisu rodině v Poličce ze dne 7. 2. 1937 – Martinů byl nadšen: „*Dopadly oba moc dobře paní Š. [Šafránková = Leroux] měla po oba koncerty veliký úspěch, druhý koncert byl vysílán skoro všemi stanicemi franc. a ze Strassbourgu a všechny belgické st. Tak jsme měli všichni radost, kritiky jsou výborné i pro ni i pro mne. [...] Oba koncerty byly vyprodány a moc se o tom mluvilo, doufám že budou poznámky i v našich novinách.*“ (PBM Kr 207). O necelé dva měsíce později sklidila Germaine Leroux s *Koncertem pro klavír a orchestr* č. 2, H237, úspěch i v Praze, a to v rámci mimořádného koncertu České filharmonie, kterou v sobotu 4. 4. 1937 ve Smetanově síni Obecního domu řídil Karel Boleslav Jirák.

S velkým úspěchem se dle Martinů setkalo také provedení jeho *Smyčcového tria* č. 2, H238, v Town Hall v New Yorku. V pondělí 8. 2. 1937 zde tuto kompozici z roku 1934 předneslo Trio Pasquier, tedy soubor, jemuž byla skladba dedikována.

Skladatelova pozornost se však opět brzy zaměřila na Prahu. „*Také bude v Radiu v Praze ta premiéra malé opery ‚Komédie na mostě‘ 18. března, to byste si měli poslechnouti,*“ avizuje rodině do Poličky v dopise ze dne 1. 3. 1937 (PBM Kr 208). Jednoaktovou rozhlasovou operu *Veselohra na mostě*, H247, podle stejnojmenné předlohy Václava Klimenta Klicpery dokončil Martinů již v prosinci 1935. Poprvé byla

H237, was brought to several different venues following its successful foreign premiere in December. The pianist Germaine Leroux performed it twice in Paris, first on Sunday 31 January 1937 with the Orchestre de la Société des Concerts du Conservatoire conducted by Philippe Gaubert and then on Friday 5 February 1937, accompanied by the Orchestre national de France under the baton of the Olomouc-born conductor Fritz Zweig. Both concerts were broadcast by radio, and – as is evident from the letter to his family in Polička from 7 February 1937 – Martinů was thrilled: “*Both worked out very well Mrs Š. [Šafránek = Leroux] had great success with both concerts, the second concert was broadcast by almost every French station and from Strassbourg and all the Belgian st. So we were all overjoyed, the critiques are excellent both for her and for me. [...] Both the concerts were sold out and it was discussed a lot, I hope there will be some mentions in our newspapers as well.*” (PBM Kr 207). Less than two months later Germaine Leroux successfully performed *Concerto for Piano and Orchestra No. 2*, H237, at an extraordinary concert of the Czech Philharmonic, which took place in the Smetana Hall of the Municipal House in Prague on Saturday 4 April 1937 under the baton of Karel Boleslav Jirák.

Martinů also lauded the success of his *String Trio No. 2*, H238, at New York’s Town Hall. The 1934 composition was performed there by its dedicatees, Trio Pasquier, on Monday 8 February 1937.

However, the composer’s focus soon returned to Prague. “*The Radio in Prague will also premiere the small opera ‘Comedy on the Bridge’ on 18 March, you should listen to it,*” he informs his family in Polička in the letter from 1 March 1937 (PBM Kr 208). Martinů had completed the one-act radio opera *Comedy on the Bridge*, H247, after the eponymous play by Václav Kliment Klicpera in December 1935. It was first performed on

uvedena v Československém rozhlasu na stanici Praha ve čtvrtek 18. 3. 1937. Orchestr Radiojournalu řídil Otakar Jeremiáš a i tato skladba se setkala s pozitivním ohlasem: „*Martinů odpovídá tímto dílem na dnešní pestrrou směsici názorů o umění velmi zřetelně, prostě a po svém. Odložil všechnu rafinovanost, jistě k žalosti mnohých. Lze mít k tomuto stanovisku mnohé výhrady, hlavně v tom smyslu, vystačí-li se s těmito prostředky na dlouho, ale nelze upřít, že je to také jedna z odpovědí na dnešní otázky. Martinů se ani zvukomalbě nevyhne – několik taktů ‚bitvy‘ svou naivností působí neodolatelně komicky. Provedení zdůraznilo veseloherní tón a lidovou říznost. Není pochyby, že se tato věc bude líbit.*“ (Tempo: List pro hudební kulturu, 7. 5. 1937, s. 176). Úspěch premiéry *Veselohry na mostě*, H 247, navíc vyústil v objednávku nové skladby pro rozhlas, která zároveň znamenala i vítaný příjem do rodinného rozpočtu manželů Martinů. Jednalo se o kantátu *Kytice*, H 260, cyklus skladeb na lidové texty pro smíšený sbor, dětský sbor, sóla a malý orchestr. Martinů ji komponoval během června až září roku 1937 a věnoval ji svému příteli malíři Janu Zrzavému. *Kytice*, H 260, měla premiéru na pražské stanici Československého rozhlasu ve středu 4. 5. 1938, provedení opět řídil Otakar Jeremiáš.

Již v lednu Bohuslav Martinů také završil jeden pro něj významný kompoziční „projekt“ – dne 24. 1. 1937 dokončil svou lyrickou operu *Juliette*, H 253. Partituru opery pravděpodobně přivezl do Prahy osobně a dne 3. 4. 1937 píše odtamtud do Poličky: „*Operu jsem zadal a bude ji dělat sám Talich a Honzl režii a Muzika výpravu Myslím že by to přišlo asi na leden.*“ (PBM Kr 210). Touto zprávou Martinů potvrzuje již dříve domluvený realizační tým, na kterém mu velice záleželo. Celý rok 1937

the Prague station of Czechoslovak Radio on Thursday 18 March 1937. The Radiojournal Orchestra was conducted by Otakar Jeremiáš, and the work was well received: “*In this work, Martinů responds to the present-day plethora of opinions on art with clarity, simplicity, and character. He has laid aside all sophistication, to the sorrow of many no doubt. Many objections could be made to this stance, mainly questioning whether these means can suffice him for long, but it cannot be denied that this is also one answer to the questions of today. Martinů does not shirk onomatopoeia either – several bars of the ‘battle’ are irresistibly comic in their naivety. The performance emphasised the comic tone and folk-like vigour. There is no doubt that this work will be well liked.*” (*Tempo: List pro hudební kulturu*, 7 May 1937, p. 176). The successful premiere of *Comedy on the Bridge*, H247, also resulted in the commission of a new work for radio, which meant a welcome addition to the Martinůs’ family income. The work in question is *Bouquet of Flowers*, H260, a cycle of compositions on folk texts for mixed chorus, children’s chorus, soli and small orchestra. Martinů composed it from June to September 1937 and dedicated it to his friend, the painter Jan Zrzavý. *Bouquet of Flowers*, H260, was premiered on the Prague station of Czechoslovak Radio on Wednesday 4 May 1938, again conducted by Otakar Jeremiáš.

The start of the year also saw Bohuslav Martinů conclude a major compositional “project” of personal importance – he completed his lyric opera *Juliette*, H253, on 24 January 1937. He presumably took the score to Prague himself, whence he sent a letter to Polička on 3 April 1937: “*I have handed in the opera and it will be done by Talich himself with the direction by Honzl and the set by Muzika. I think it should work out to about January.*” (PBM Kr 210). At the same time Martinů confirmed that the production team matched his pre-

poté pozvolna směřoval k úspěšné premiéře opery *Juliette*, H253, na prknech Národního divadla v Praze, která se uskutečnila ve středu 16. 3. 1938.

Nadále také pokračovala jednání Bohuslava Martinů s ředitelem nakladatelství Melantrich Jaroslavem Šaldou o skladatelově smlouvě s tímto nakladatelstvím. Významným prostředníkem těchto jednání byl Miloš Šafránek. Přestože Martinů v dopise Wilhelmu Streckerovi, řediteli hudebního nakladatelství Schott Music GmbH & Co. v Mohuči, ze dne 21. 3. 1937 (vlastník Staatsbibliothek zu Berlin; kopie v IBM, SM 1937-03-21) vyjadřuje lítost nad nemožností vydávat své skladby právě u něj – což byl důsledek změny politické situace v Německu – uvědomuje si jednoznačnou výhodu případné nové smlouvy s Melantrichem: „[...] *jestli to dobře dopadne, budu na několik let zajištěn a moc dobře.*“ (PBM Kr 206). Jak poté upřesňuje v následujícím dopise rodině v Poličce ze dne 7. 2. 1937: „[...] *p. Š. [Šafránek] navrhnul řediteli Šaldovi aby si zajistil všechny moje skladby [...] k vydání a aby mi platil měsíční honorář. Když byl v Praze tak s ním o tom mluvil a p. Šalda jevil veliký zájem. Myslím že možná budu muset k vůli tomu přijeti do Prahy [...]*“ (PBM Kr 207). Jednání opravdu pokročila natolik, že se Bohuslav Martinů na konci března vypravil na cestu do Československa. „*V Melantrichu jsem také byl a tam to také dobře dopadá, nabízejí mi smlouvu do konce příštího roku, a potom by se pokaždé o rok prodloužila, jsou jenom ještě nějaké detaily ku změnění a myslím že podepíšu smlouvu než odjedu,*“ oznamuje do Poličky v dopise ze dne 3. 4. 1937 (PBM Kr 210). A tak se i skutečně stalo. Bohužel se nedochovala smlouva parafovaná oběma stranami, zachoval se však zřejmě její finální návrh ze dne 9. 4. 1937, jak jej Bohuslav Martinů zaslal k podpisu do nakladatelství Melantrich (NBM;

viously negotiated, ideal selection. The whole of 1937 was marked with gradually increasing anticipation of the successful premiere of *Juliette*, H253, at the National Theatre in Prague, which took place on Wednesday 16 March 1938.

Bohuslav Martinů also continued to communicate with the director of Melantrich, Jaroslav Šalda, regarding the composer's agreement with the publishing house. The negotiations were aided along by Miloš Šafránek. In a letter to the director of the Mainz music publisher Schott Music GmbH & Co. from 21 March 1937 (property of Staatsbibliothek zu Berlin; copy at IBM, SM 1937-03-21), Martinů expresses his regrets at being unable to publish his compositions with them – due to the aggravated political situation in Germany – yet at the same time he sees the obvious benefits of a potential new contract with Melantrich: “[...] *if it works out well I will be secure for several years and very nicely so.*” (PBM Kr 206). He then reiterates in more detail in the subsequent letter to his family in Polička from 7 February 1937: “[...] *Mr Š. [Šafránek] suggested to the director Šalda that he should secure all of my compositions [...] for publication and to pay me a monthly fee. He spoke with him about it when he was in Prague and Mr Šalda showed great interest. I think I might have to visit Prague because of it [...]*” (PBM Kr 207). The negotiations progressed to the extent that Bohuslav Martinů did actually travel to Czechoslovakia in late March. “*I was in Melantrich as well and it is looking good there too, they have offered me a contract until the end of next year, with a one-year extension each year after that, there are just some details to be adjusted and I think I will sign the contract before leaving,*” he informs Polička in the letter from 3 April 1937 (PBM Kr 210). And so it was. No copy of the contract signed by both parties has been preserved; but it is available in the version, presumably

kopie v IBM, MEL 1937-04-09). Kromě odstavců věnovaných vydávání, zapůjčování a provozování svých kompozic Martinů ve třetím oddíle návrhu smlouvy specifikuje i pro něj důležité finanční požadavky, mimo jiné: „*Honoráře ujednané zvláštními nakladatelskými smlouvami ve výši 5%–10% z krámských cen neb jednou pro vždy budete mně po dobu trvání smlouvy platiti tím způsobem, že vždy každého prvního dne v měsíci poukážete mně na moji adresu do Paříže zálohou částku 2000 /slovy: dva tisíce/ franc. franků.*“ Tato klauzule pro skladatele znamenala značnou existenční úlevu, kterou následně v dopise ze dne 13. 4. 1937 sdílí i se svými „drahými“ v Poličce: „[...] *bude to teď lehčí a méně starostí.*“ (PBM Kr 211).

Svou osobní přítomnost v Praze však Martinů věnoval i jiným záležitostem – mezi nejvýznamnější patřila jednání s Československým rozhlasem, ze kterých následně vyplynula výše zmíněná objednávka nové kantáty *Kytice*, H 260, a jednání s Národním divadlem ohledně připravované inscenace opery *Juliette*, H 253. V pondělí 5. 4. 1937 se osobně účastnil reprízy rozhlasové opery *Veselohra na mostě*, H 247, kterou opět vysílala stanice Praha. Setkal se také s mnohými přáteli a příznivci, jako byl malíř Jan Zrzavý, manželé Špačkovi či pracovník Kanceláře prezidenta republiky Josef Schieszl (PBM Kr 210). A samozřejmě navštívil alespoň na pár dní také Poličku, kde společně se svou rodinou prožil velikonoční svátky. V sobotu 10. 4. 1937 odcestoval zpět do Paříže.

Jarní měsíce přinesly také několik úspěšných koncertů, na kterých zazněly skladby Martinů. Na koncertní pódia se nedlouho po své premiéře vrátil *Koncert pro flétnu, housle a orchestr*, H 252, a to hned dvakrát po sobě – v sobotu 3. 4. 1937 v Žene-

final, sent by Martinů to be signed by Melantrich on 9 April 1937 (NBM; copy at IBM, MEL 1937-04-09). Besides the paragraphs devoted to the publication, hire, and performance of his compositions, the third section of the draft contract specifies financial stipulations important to Martinů, including: “*The royalties agreed in the special publishing contracts to the sum of 5–10% of the retail prices or a fixed sum will be paid out to me by you for the duration of the contract in this manner: on the first day of each month you will send to my address in Paris an advance of 2000 /in words: two thousand/ French francs.*” This clause brought considerable relief to the composer’s existential worries, which he expresses in the letter to his “dear alls” in Polička from 13 April 1937: “[...] *it will be easier now with less worries.*” (PBM Kr 211).

However, Martinů also devoted his personal attention to other matters while in Prague – most notably, his negotiations with Czechoslovak Radio, which resulted in the aforementioned commission of the new cantata *Bouquet of Flowers*, H260, and with the National Theatre regarding the planned production of his opera *Juliette*, H253. On Monday 5 April 1937 he attended a repeat performance of the radio opera *Comedy on the Bridge*, H247, which was again broadcast from Prague. He also met with many friends and supporters, such as the painter Jan Zrzavý, the Špačeks, or Josef Schieszl from the Office of the President of the Republic (PBM Kr 210). He also travelled to Polička for at least a few days to spend Easter with his family. He departed for Paris on Saturday 10 April 1937.

The spring months included several successful performances of Martinů’s compositions. *Concerto for Flute, Violin and Orchestra*, H252, returned to the concert stage soon after its premiere – twice, in fact, in Geneva on Saturday 3 April 1937 and in Paris on Sunday

vě a v neděli 4. 4. 1937 v Paříži. Oba koncerty byly přenášeny rozhlasem. Martinů také členy své rodiny v dopisech upozornil na koncert uspořádaný francouzskou hudební společností La Revue musicale, který se konal v úterý 13. 4. 1937. Pravděpodobně na něm zaznělo *Klavírní trio č. 1 (Cinq pièces brèves)*, H 193, v podání pražského Smetanova tria. A v dopise do Poličky ze dne 11. 5. 1937 informuje: „[...] připravoval jsem koncert tak jsem se nedostal ku psaní, bylo hodně práce ale dopadlo to výborně, úspěch byl velký a všichni byli nadšeni, bylo to moc pěkně provedeno, paní Osuská také byla se slečnama, hráli také od Kaprála, bylo to také hezké. Vysílali to radiem ale Tour Eiffel a to není moc daleko slyšet, tak pochybuji že jste to mohli poslouchati.“ (PBM Kr 213). Jednalo se o koncert pařížského spolku Triton, na němž v pondělí 10. 5. 1937 zaznělo *Concertino pro klavírní trio a smyčcový orchestr*, H 232, a také mj. *Uspávančky* Václava Kaprála. Provedení řídil dirigent Henri Tomasi.

Nezahálela však ani Martinů kompoziční činnost. Dne 27. 4. 1937 píše vzrušeně domů o zajímavé zakázce: „[...] jistě si myslíte že dlouho nepíšu mám teď hodně co dělati s tím kvartetem musí to býti hotovo tento měsíc a v červnu se to zde bude hráti poprvé v saloně jednoho Čecha p. Puce, co mají továrnu na patentní stikací knoflíčky. Chce na to pozvat p. ministra a mnoho lidí. Je s tím hodně práce [...]“ (PBM Kr 212). Čestmír Puc byl úspěšný český podnikatel žijící v Paříži, syn zakladatele a spolumajitele slavného podniku na výrobu patentních stiskacích knoflíků Koh-i-noor. Svůj majetek využíval k finanční podpoře českých umělců žijících ve Francii, jako byl malíř František Kupka či právě Bohuslav Martinů. Zmiňovaným kvartetem je *Smyčcový kvartet č. 4*, H 256. Martinů jej zkomponoval během dubna a května

4 April 1937. Both concerts were broadcast by radio. Martinů also notified his family of a concert organised by the French music society La Revue musicale, which took place on Tuesday 13 April 1937. The programme probably included *Piano Trio No. 1 (Cinq pièces brèves)*, H 193, performed by the Smetana Trio from Prague. In the letter to Polička from 11 May 1937, he informs: “[...] *I was preparing a concert so did not get round to writing, it was a lot of work but the result was excellent, a great success and everyone was thrilled, it was very nicely performed, Mrs Osuská was also in attendance with the young ladies, they also played a piece by Kapral, it was also nice. They broadcast it by radio but Tour Eifel which does not have a big reach, so I doubt you could have heard it.*” (PBM Kr 213). The concert in question was organised by the Paris society Triton on Monday 10 May 1937, and it included *Concertino for Piano Trio and String Orchestra*, H 232, as well as *Lullabies* by Václav Kaprál. The performance was conducted by Henri Tomasi.

Martinů continued to compose with intensity. “[...] *you are surely wondering why I had not written so long I have a lot of work now with that quartet it must be finished this month and it will be played here for the first time in June in the salon of one Czech, Mr Puc, who has a factory for patented click buttons. He wants to invite the minister and many people. It is a lot of work,*” he writes on 27 April 1937, sharing his excitement about an interesting commission (PBM Kr 212). Čestmír Puc was a successful Czech businessman living in Paris, the son of the founder and co-owner of Koh-i-noor, the famous Czech producer of patented snap fasteners. He used his wealth to support Czech artists living in France, such as the painter František Kupka or, in this case, Bohuslav Martinů. The work in question was *String Quartet No. 4*, H 256. Martinů composed it during April and May 1937

roku 1937 právě na objednávku Čestmíra Puce a jeho ženě Heleně Pucové jej dedikoval. Z premiéry, která měla zaznít za přítomnosti mnoha vlivných lidí v čele s „ministrem“ (tedy vyslancem) Štefanem Osuským v salónu Čestmíra Puce v červnu roku 1937, však sešlo, neboť „[...] *on ten pán [Puc] už odjíždí na prázdniny tak jsme to museli odložit po prázdninách*“ (PBM Kr 215). Uskutečnila se v Pucově salónu až o rok později, tj. v pondělí 13. 6. 1938, v podání komorního souboru Quatuor Lejeune.

„*Budu šetřit abyste si mohli pořídít také Radio, abyste to měli doma, je to dobré, člověk všelicos uslyší a když nemůžete vycházet tak by Vám to ukrátilo chvíli, ono to teď už je za přístupnou cenu [...]*“, oznamuje skladatel rodině do Poličky dne 20. 1. 1937 své rozhodnutí (PBM Kr 206). A v následujícím dopise ze dne 7. 2. 1937 pokračuje: „[...] *myslím že by to byla pro příjemná věc, přece jenom se člověk dozví co se děje ve světě a i dobré koncerty se slyší a přednášky i řeči je možno se učit, já myslím že už to není tak drahé jako dřívě.*“ (PBM Kr 207). V polovině dubna nechal Martinů do Poličky poukázat 400 Kč z Ochranného svazu autorského pro práva k dílům hudebním jako příspěvek k zakoupení rozhlasového přijímače a v dopise ze dne 11. 5. 1937 již s radostí píše: „*Jsem rád že už máte to Radio, už dávno jste mohli poslouchat je to přece jenom hezké večer a [...]* až se s tím naučíte zacházet budete moc dobře chytati cizinu.“ (PBM Kr 213).

Rok 1937 přinesl také jednu událost mezinárodního významu – v Paříži se od 25. 5. do 25. 11. 1937 konala v pořadí 20. světová výstava EXPO, tentokrát zaměřená na umění a techniku v moderním životě. Tato monstrózní akce slibovala mnohé příležitosti pro uplatnění a prezentaci hudebního umění a své síly v tomto směru napřel také Bohuslav Martinů.

as a commission for Čestmír Puc, and he dedicated it to the latter's wife, Helena Pucová. The premiere was to be held in Puc's salon in June 1937 with many influential people in attendance – notably, Štefan Osuský, head of the diplomatic mission in Paris – but it was called off as “[...] *the gentleman [Puc] is leaving for the holidays so we had to postpone it until after the holidays*” (PBM Kr 215). It was first performed in Puc's salon a year later on Monday 13 June 1938, by Quatuor Lejeune.

“I will save up so you can also get yourselves a Radio, to have it at home, it is good, you hear all kinds of things and if you cannot go outside it would entertain you, the price is quite accessible now[...],” the composer informs his family in Polička on 20 January 1937 (PBM Kr 206). He revisits the topic in his following letter from 7 February 1937: “[...] *I think it would be a pleasant thing to have, after all you can find out what is going on in the world and listen to good concerts too and lectures, you can even learn languages, I think it is not as expensive as it used to be.*” (PBM Kr 207). In mid-April Martinů had 400 crowns sent from the Copyright Protection Collective for Rights to Works of Music to help pay for a radio receiver, and in his letter from 11 May 1937 he rejoices: *“I am glad you have that Radio at last, you could have been listening ages ago it is nice in the evening and [...] when you learn to use it you will be able to catch foreign broadcasts.”* (PBM Kr 213).

The year 1937 was also marked by one major event of international importance – from 25 May to 25 November 1937, Paris hosted the 20th world's fair EXPO 1937, which focused on art and technology in modern life. The enormous exposition promised numerous opportunities for applying and presenting musical art, which Bohuslav Martinů hoped to utilise. Initially, he considered revising his 1933 operatic miracle play *Mariken of Nimègue*, H236/2 I, for the occasion, leading to the arrangement

Pro uvedení na výstavě nejprve zamýšlel upravit svůj operní mirákl *Mariken de Nimègue*, H 236/2 I, z roku 1933 a pro tuto příležitost již v lednu 1937 vytvořil klavírní výtah této skladby. Později v dopise ze dne 1. 3. 1937 domů sděluje: „[...] *připravuji tu operu na Výstavu ale nevím jak to s provedením dopadne je mnoho ucházečů a to víte Francouzi to platí tak mají přednost.*“ (PBM Kr 208). Zmiňovanou operou byla jednoaktová buffa *Dvakrát Alexandr*, H 255. Ani jedna ze skladeb však na světové výstavě nezazněla. Opera *Dvakrát Alexandr*, H 255, se své premiéry dočkala až v roce 1964 v Mannheimu. V souvislosti s pařížskou světovou výstavou také Martinů nabízel své služby Ministerstvu zahraničních věcí ČSR jako „hudební poradce“ přípravného výboru. Domníval se, že vrcholní českoslovenští představitelé budou mít snahu alespoň takto napravit své „selhání“, když jej v předchozím roce nepodpořili v záměru získat profesorské místo na mistrovské škole Pražské konzervatoře. Jak sděluje v dopise Jaroslavu Jindrovi ze dne 13. 10. 1936: „*Mám dojem, že tam musí cítit křivdu, jež se mi stala tím jmenováním Křičky na místo po Sukovi a že budou snad náchylni pomoci mi tedy jinak.*“ (Archiv NM, fond Jaroslav Jindra, karton č. 136, nesig.; Synek 2016, s. 63). Bez úspěchu... Celkový zájem Československa a jeho institucí o prezentaci při této příležitosti byl podle Martinů tristní. V dopise rodině v Poličce ze dne 1. 3. 1937 pouze ironicky poznamenává: „*Od nás pro výstavu nikdo nehne ani prstem a tak asi podle všeho nebude nic [...]. Ostatní země mají všechny velké manifestace, koncerty a divadla, to se rozumí že se o to musí včas starat a pracovat a vše potřebné zařídit. A to naším pánům úředníkům moc nevoní, ti raději klidně si vyzvednou prvního svoje platy a je to dobré, proč pak se namáhati s nějakými manifestacemi.*“ (PBM

of a vocal score of the work in January 1937. In a later letter home from 1 March 1937 he notes: “[...] *I am preparing that opera for the Exposition but I do not know if it will get performed there are many applicants and of course the French are paying it so they have precedence.*” (PBM Kr 208). The work in question was the one-act opera buffa *Alexander Bis*, H255. However, neither of the compositions were performed at the world’s fair. The opera *Alexander Bis*, H255, was not premiered until 1964 in Mannheim. Martinů also offered his services to the Czechoslovak Ministry of Foreign Affairs as a “music adviser” of the preparatory committee of the Paris exposition. He reckoned leading Czechoslovak functionaries would try to somehow make up for their “failure” to support his application for the professorship at the Master School of the Prague Conservatoire the previous year. As he remarks in a letter to Jaroslav Jindra from 13 October 1936: “*I feel they must sense the injustice I suffered with Křička’s appointment to Suk’s old post and that they might now be predisposed to help me in some other way.*” (Archives of NM, Jaroslav Jindra collection, box No. 136, no call No.; Synek 2016, p. 63). But to no avail... According to Martinů, Czechoslovakia and its institutions showed woefully little interest in self-presentation at the fair. In the subsequent letter to his family in Polička from 1 March 1937, he remarks ironically: “*None of our people is lifting a finger for the exposition and so it seems there will be nothing of it [...]. The other countries all have massive manifestations, concerts, and plays, of course it must be considered and worked on in time to arrange everything necessary. And our civil servants are not too partial to that, they would rather collect their salaries on the first and that is fine, so why bother with any manifestations.*” (PBM Kr 208). However, Martinů did achieve one minor success: “*I obtained some credentials as a critic and journalist so I have free*

Kr 208). Jednoho drobného úspěchu však Martinů přece jen dosáhl: „*Dostal jsem teď takovou legitimaci jako kritik a journalista takže mám skoro všude zadarmo vstup, tak toho hledím využít ale je to dost unavující, člověk neví kam dříve,*“ oznamuje domů do Poličky dne 19. 6. 1937 (PBM Kr 216). A skutečně této možnosti „hleděl využít“ a ještě na začátku října 1937 píše: „*Zde je všechno s tou expozicí zaměstnáno a je to opravdu moc krásné, někdy se jdeme také podívat, já mám volnou vstupenku, zvláště večer jsou ty ohňostroje a slavnosti na řece to je moc krásné.*“ (PBM Kr 224). Svou roli akreditovaného novináře Martinů naplnil, když v *Lidových novinách* (17. 6. 1937, ranní vydání, s. 7) publikoval svůj hudebněkritický článek *Hudba na světové výstavě*.

Ve dnech 20.–27. 6. 1937 se v Paříži současně se světovou výstavou konal Festival Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu (International Society for Contemporary Music). Bohuslav Martinů k tomu v dopise domů ze dne 4. 6. 1937 jen lakonicky poznamenává: „*Má tam něco Hába a tak to přijede jistě s celou delegací, na to jsou vždycky peníze. Ale ten program nestojí za moc.*“ (PBM Kr 215). A v podobném duchu celý hudební festival hodnotí také ve svém dalším článku pro Lidové noviny s názvem *Mezinárodní hudební festival v Paříži*: „*Je jisté, že mezinárodní festival v aktuálním stavu ztratil svůj mýtus a je rovněž jisto, že většina provedených skladeb zdaleka nereprezentuje současný stav moderní hudby a že mnohé z nich se neměly na těchto manifestacích vůbec objevit.*“ (*Lidové noviny*, 30. 6. 1937, ranní vydání, s. 7). Z československých umělců byli na festivalových koncertech zastoupeni vedle Aloise Háby (jenž byl zároveň i jednatelem československé sekce ISCM) např. hudební skladatelé Karel Reiner, Július Kowalski, dirigent Karel Ančerl či České noneto.

entry almost everywhere, so I am putting it to use but it is quite tiring, one hardly knows where to start,” he informs his family in the letter from 19 June 1937 (PBM Kr 216). And he did “put it to use”, later commenting in early October 1937: “Everyone here is busy with the exposition and it is really very beautiful, we also go to have a look sometimes, I have free entry; the evening fireworks and river festivities are especially beautiful.” (PBM Kr 224). Martinů fulfilled his role as a credentialed journalist by publishing his music critique “Hudba na světové výstavě” [Music at the World Exposition] in *Lidové noviny* (17 June 1937, morning edition, p. 7).

On 20–27 June 1937 Paris also hosted the festival of the International Society for Contemporary Music. Bohuslav Martinů comments on the fact laconically in his letter home from 4 June 1937: “Hába has something there and so he will no doubt arrive with a whole delegation, there is always money for that. But the programme is not too great.” (PBM Kr 215). He gives a similar assessment of the festival as a whole in another article for *Lidové noviny* titled “Mezinárodní hudební festival v Paříži” [International Music Festival in Paris]: “It is certain that in its current state the international festival has lost its mythos, and it is equally certain that most of the performed compositions do not represent the present state of modern music and that many of them should not have appeared at these manifestations at all.” (*Lidové noviny*, 30 June 1937, morning edition, p. 7). Besides Alois Hába (who was also the deputy of the Czech section of ISCM), the Czechoslovak artists represented at the festival concerts included the composers Karel Reiner, Július Kowalski, the conductor Karel Ančerl, or the Czech Nonet.

Výstava EXPO 1937 však přinášela i jistá negativa – davy lidí ze všech koutů světa, a tím pádem i stoupající ceny. Manželé Martinů se proto rozhodli strávit letní měsíce mimo Paříž. Červenec roku 1937 prožili na stejném místě jako v předchozím roce, tedy v Equihen, přístavní vesnička na západním pobřeží Francie, a po krátké zastávce v Paříži na začátku srpna pak na zbytek měsíce odjeli do Vieux Moulin, vesnice nedaleko Paříže, kde žila matka Charlotte Martinů Amicie Quennehen. A zde se skladatel „opravdu zrestauroval“, jak píše dne 13. 8. 1937 domů do Poličky: „*My si odpočíváme a je zde tak krásně že už to ani nepamatuju aby bylo tak dlouho pěkně. Jsme stále v lese a v zahradě a tak si to libujeme. V Paříži jsou hrozná vedra ani bychom tam v bytě nevydrželi. Práci mám sebou a tak ráno vždy píšu.*“ (PBM Kr 220). A v následujícím dopise ze dne 29. 8. 1937 Charlotte sděluje Marii Martinů: „*Bohuš pracuje celé dopoledne, vstává brzy, a odpoledne chodíváme na dlouhé procházky do obrovitánského lesa, sbíráme houby, myslím, že pobyt tady mu prospěje více nežli pobyt v Equihenu, je to mnohem víc uklidňující [...].*“ (PBM Kr 221). Sám Martinů se o pobytu na francouzském venkově a své práci rozhovořil v dopise Miloši Šafránkovi ze dne 26. 8. 1937: „*Jsem moc rád že jsem jel do V. Moulin je to přece jenom docela něco jiného býti stále v lese a v květinách. Srovnal jsem si v klidu mnoho věcí v hlavě a konečně jsem měl také dosti času a klidu se trochu déle zamyslet. Hodně jsem četl a dostal jsem se od Descarta až k Bergsonovi a jsem moc rád že jsem se mohl zbavit různých problémů které mně otravovaly. Také jsem pracoval, opsal jsem si partitury Narození Páně a Legendy o Dorotě a přepracoval jsem celé I. jednání Špalíčku v klavírním výtahu. Představe si že vstávám v 7. h. ráno. Také jsem se zabýval politikou (sociali-*

There was also a negative side to EXPO 1937 – crowds of visitors arriving from all over the world, driving up prices. The Martinůs thus decided to spend the summer months away from Paris. They spent July 1937 in the same place as the previous year – the fishing village of Equihen on the west coast of France – and after a brief stop in Paris at the start of August, they then travelled to Vieux Moulin, a village near Paris where Charlotte Martinů’s mother Amicie Quennehen lived. They remained there for the rest of the month, allowing the composer to “*really revive himself*”, as he writes to his family in Polička on 13 August 1937: “*We are resting and the weather is lovelier here than I ever remember it being for a period of such length. We spend all day in the forest and in the garden and are enjoying it. Paris is stifling hot we could not even endure it in our flat. I took my work with me and so I write every morning.*” (PBM Kr 220). In the subsequent letter from 29 August 1937, Charlotte tells Marie Martinů: “*Bohuš works the whole morning, he gets up early, and in the afternoon we go for long walks into the enormous forest, picking mushrooms, I think the stay here will do him better than the stay in Equihen, it is much more relaxing [...]*” (PBM Kr 221). Martinů writes more expansively about his holiday in the French countryside in a letter to Miloš Šafránek from 26 August 1937: “*I am happy to be in V. Moulin, being in the forest, amidst flowers, makes a great difference. I have got my head together in peace, and, finally, I have had enough time and peace to get my thoughts organised. I have been reading a lot, from Descartes to Bergson, and I am really glad to have shaken off a variety of problems that bothered me. I have also done some work, I have transcribed the scores of *The Nativity* and *The Legend of Saint Dorothy*; and revised the whole first act of *The Chap-Book* in piano reduction. Just imagine, I have been getting up at 7 am. I have also occupied myself*

smu a Marxe) ale znovu jsem zkonstatoval že mi to nějak nelepí na mozek, nemám asi žádných sociálních buněk.“ (PBM Kmš 735; Zouhar – Coufalová 2019a, s. 93). Dovolenu manželé Martinů ukončili pravděpodobně v pondělí 6. 9. 1937, kdy se oba navrátili do Paříže.

Ještě ve Vieux Moulin zastihla Bohuslava Martinů smutná zpráva, v pondělí 23. 8. 1937 zemřel jeho učitel a přítel, francouzský skladatel Albert Roussel. Na konci srpna rozčileně píše do Poličky: *„Jestli pak jste četli o smrti A. Roussela, chudák, to nás to překvapilo. Ani nevím podrobností. V tom journalu co beřeme [Paris-soir] o tom vůbec nebylo ani slovíčka, tak vidíte že je to na světě všude stejné, pro vrahy a zloděje to mají celé stránky a pro cyklisty ale pro takového člověka ani řádek. Ale stejně budou lidé kteří na něho budou pěkně vzpomínati.*“ (PBM Kr 222). Sám Martinů posléze zasedl za psací stůl a napsal Rousselův nekrolog, který tentokrát nevyšel v Lido-vých novinách, nýbrž byl otištěn v časopise *La Revue musicale* (č. 178, 1937). Tři týdny po Rousselovi, v úterý 14. 9. 1937, zemřel také první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Jeho pohřeb dne 21. 9. 1937 se stal mezinárodně sledovanou událostí a i manželé Martinů měli možnost se ho alespoň na dálku účastnit, jak uvádějí v dopise do Poličky ze začátku října 1937: *„Je zde hodně Pražáků všichni vypravují o pohřbu, my jsme vše poslouchali Radiem byl přenos přes franc. stanice.*“ (PBM Kr 224).

Evropské rozhlasové stanice však pravidelně nabí- zely také příjemnější poslech. Ve středu 20. 10. 1937 byl z Bruselu vysílán *Smyčcový kvartet č. 3*, H 183. V pátek 12. 11. 1937 se v Paříži konal koncert, na němž v podání kvarteta Pro Arte a Orchestre national de France řízeného belgickým dirigentem Franzem André zazněl *Koncert pro smyčcové kvarteto*

with politics (socialism and Marx), yet I have arrived at the conclusion that I cannot comprehend it, perhaps my brain lacks the necessary social cells.” (PBM Kmš 735; Zouhar – Coufalová 2019b, pp. 99–100). The Martinůs concluded their holiday probably on Monday 6 September 1937, when they returned together to Paris.

While in Vieux Moulin, Bohuslav Martinů had received the sad news of the death of his mentor and friend, the French composer Albert Roussel, on Monday 23 August 1937. In the letter to Polička from late August, he notes with annoyance: *“Did you read about the death of A. Roussel, the poor man, it surprised us. I do not even know the details. There was not even a mention of it in the journal we subscribe to [Paris-soir], so you can see it is the same everywhere, they have whole pages for murderers and thieves and for cyclists but not a single line for such a man. But there will be people who remember him fondly anyway.”* (PBM Kr 222). Martinů later sat down to write Roussel’s obituary himself; the article was not published in Lidové noviny but in *La Revue musicale* (No. 178, 1937). Three weeks after Roussel’s death, the first Czechoslovak President Tomáš Garrigue Masaryk also died, on Tuesday 14 September 1937. His funeral, held in Prague on 21 September 1937, was broadcast and reported internationally, and so the Martinůs could also follow it from afar – as the composer remarks in the letter to Polička from early October 1937: *“There are a lot of people from Prague here everyone talking about the funeral, we listened to everything on the Radio it was broadcast on the French stations.”* (PBM Kr 224).

European radio stations also offered more pleasant regular programmes. On Wednesday 20 October 1937, *String Quartet No. 3*, H 183, was broadcast from Brussels. A concert in Paris on Friday 12 November 1937 saw the Pro Arte Quartet and the Orchestre national de France led by the Belgian conductor Franz André per-

a *orchestr*, H 207. Přenos tohoto koncertu vysílala rozhlasová stanice Paris-Eiffel. Sám autor následně dne 30. 11. 1937 rodině spokojeně referuje: „*Zde jsem měl velký úspěch s tím kvartetem a orchestrem. Pro Arte to hráli skvěle a dirigent byl dobrý z Brusse- lu, všeobecně se to líbilo, škoda že jste to nemohli chy- tit.*“ (PBM Kr 227). A hned v pondělí 22. 11. 1937 byl přenášen z Londýna *Smyčcový sextet*, H 224. V dopise Miloši Šafránkovi ze dne 30. 11. 1937 navíc Martinů sděluje: „*Sexett v Londýně byl moc dobře proveden a opakuj jej 3./12. ve Wigmore – Hall.*“ (PBM Kmš 737; Zouhar – Coufalová 2019a, s. 98). Následně v sobotu 11. 12. 1937 v Paříži zazněl jeho *Koncert pro klavír a orchestr č. 1*, H 149, a to v po- dání francouzské klavíristky Lucette Descaves za do- provodu Orchestre national de France pod taktovkou Manuela Rosenthala. Koncert byl vysílán rozhlasem na stanici Strasbourg a manželé Martinů měli mož- nost si jej v dobré kvalitě poslechnout (PBM Kr 228). Ke konci roku 1937 vyrazila na koncertní turné po Anglii a Skotsku také francouzská klavírní virtu- oska a manželka Miloše Šafránka Germaine Leroux, která v sobotu 25. 12. 1937 přednesla v Glasgow (a později též v Aberdeenu) pod taktovkou George Szella Martinů *Koncert pro klavír a orchestr č. 2*, H 237. Ten posléze měla i na programu svého kon- certu v Bukurešti v pátek 14. 1. 1938 a pravděpo- dobně se vyjednávalo i o jeho následném provedení ve Stockholmu či v Kodani.

Na podzim 1937 samozřejmě nezahálela ani Mar- tinů skladatelská činnost. V září zkomponoval klavírní miniaturu *Strašidelný vlak*, H 258, pro klavírní album *Parc d'Attractions Expo 1937 Vol. I*, inspiro- vanou (jak název alba napovídá) jednou z atrakcí stále ještě probíhající pařížské světové výstavy, a také dokončil kantátu *Kytice*, H 260, objednanou Česko-

form *Concerto for String Quartet and Orchestra*, H207. The performance was broadcast by Radio Paris-Eiffel. The composer celebrates the result in his letter from 30 November 1937: “*I had a great success here with that quartet and orchestra. Pro Arte played it superbly and the conductor was good from Brussels, it was liked all around, a pity you could not catch it.*” (PBM Kr 227). On Monday 22 November 1937, *String Sextet*, H224, was broadcast from London. In a letter to Miloš Šafránek from 30 November 1937, Martinů remarks: “*The Sextet was performed in London very well and they will repeat it on 3 / 12 at the Wigmore – Hall.*” (PBM Kmš 737; Zouhar–Coufalová 2019b, p. 105). Another concert took place in Paris on Saturday 11 December 1937, at which the French pianist Lucette Descaves performed *Concerto for Piano and Orchestra No. 1*, H149, alongside the Orchestre national de France conducted by Manuel Rosenthal. The concert was broadcast by radio from Strasbourg, and the Martinůs were able to hear it in good quality (PBM Kr 228). Towards the end of 1937, the French piano virtuoso Germaine Leroux, wife of Miloš Šafránek, launched a tour of England and Scotland, where she performed Martinů’s *Concerto for Piano and Orchestra No. 2*, H237, in Glasgow (and later Aberdeen) under the baton of George Szell. She also included the work in a concert in Bucharest on Friday 14 January 1938, and its performance was probably also being negotiated for Stockholm and Copenhagen.

Of course, Martinů was also active as a composer in autumn 1937. In September he composed the short piano work *The Haunted Train*, H258, for the piano album *Parc d’Attractions Expo 1937 Vol. I*, inspired (as the name of the album suggests) by one of the attractions of the ongoing world’s fair; he also completed the cantata *Bouquet of Flowers*, H260, which was commissioned by Czechoslovak Radio. In October he worked on *Concerto*

slovenským rozhlasem. V říjnu pracoval na skladbě *Concerto grosso*, H263, kterou dokončil 3. 11. 1937. O týden později, ve čtvrtek 11. 11. 1937, píše Martinů rodině v Poličce: „*Dostal jsem objednávku na koncert pro 2 housle a orchestre a současně nabídku pobytu v Nice, tak jsem to vše přijal a protože to spěchá, tak budu mít v Nice klid, máme tam byt zadarmo k používání a také tam není tak draho jako zde, tak aspoň budu moci v klidu pracovat a něco ušetřit.*“ (PBM Kr 226). Na jihu Francie manželé Martinů pobývali od 16. 11. 1937 a zázemí v Nice našli ve vile Point Clair, která patřila českému malíři Josefu Šimovi. V dopise do Poličky ze dne 30. 11. 1937 si skladatel pochvaluje: „*Bydlíme ve ville, úplně na stráni, a obklopeni samými zahradami, máme koupelnu a zkrátka všechno pohodlí, tak to musíme trochu využít.*“ (PBM Kr 227). A dne 16. 12. 1937 k tomu dodává: „*Tak dost pracuji a trochu čtu a čas rychle utíká.*“ (PBM Kr 228). Zmiňovanou skladbou, kterou Martinů zkomponoval během svého pobytu v Nice v listopadu a prosinci 1937, je *Koncertantní duo pro dvoje housle a orchestr*, H264, které si u něj objednali švýcarští houslisté, bratři Victor a Georges Desarzensovi. Skladba měla premiéru již ve čtvrtek 10. 2. 1938 v Yverdonu ve Švýcarsku, bratry Desarzensovy doprovázel Orchestre de la Suisse Romande, provedení řídil švýcarský dirigent Ernest Ansermet. Kromě toho v prosinci 1937 v Nice spatřily světlo světa také *Čtyři madrigaly*, H266, pro hoboj, klarinet a fagot, které Martinů věnoval špičkovému komornímu souboru Trio d'Anches de Paris. V Nice manželé Martinů strávili vánoční svátky i oslavy Nového roku a domů do Paříže odcestovali pravděpodobně v pátek 7. 1. 1938.

Rok 1937 přinesl i jednu změnu na Vyslanectví Československa v Paříži, která se osobně dotýkala

Grosso, H263, which he finished on 3 November 1937. A week later, on Thursday 11 November 1937, Martinů informed his family in Polička: “*I received a commission for a concerto for 2 violins and orchestre together with an offer to stay in Nice, so I accepted it all and because it is urgent it will be quiet in Nice, we have a flat for us there free of charge and it is not as expensive there as here either, so at least I will be able to work in peace and will save a bit.*” (PBM Kr 226). The Martinůs travelled to southern France on 16 November 1937 and stayed as guests at Point Clair, the villa of the Czech painter Josef Šíma in Nice. In the letter to Polička from 30 November 1937, the composer notes with satisfaction: “*We are staying in a villa, high on the hillside, and surrounded with gardens, we have a bathroom, in short, complete comfort, so we must enjoy it a bit.*” (PBM Kr 227). On 16 December 1937, he added: “*So I work quite a lot and read a bit and time passes quickly.*” (PBM Kr 228). The composition he was working on in Nice from November to December 1937 was *Duo Concertant for Two Violins and Orchestra*, H264, which was commissioned by the Swiss violinist brothers Victor and Georges Desarzens. The work was premiered in Yverdon, Switzerland, on Thursday 10 February 1938; the Desarzens brothers were accompanied by the Orchestre de la Suisse Romande, led by the Swiss conductor Ernest Ansermet. *Four Madrigals*, H266, for oboe, clarinet and bassoon also originated in Nice in December 1937; Martinů dedicated it to the pre-eminent chamber ensemble Trio d’Anches de Paris. The Martinůs celebrated Christmas and New Year’s Eve in Nice as well, returning to Paris probably on Friday 7 January 1938.

The year 1937 was marked with one more significant turn of events at the Czechoslovak Legation in Paris, which affected Martinů directly – after 11 years, Miloš Šafránek was recalled from his position as press attaché

Bohuslava Martinů – tajemník tiskového odboru Miloš Šafránek byl po jedenáctiletém působení v Paříži odvolán zpět do Prahy, a to na ústředí Ministerstva zahraničních věcí ČSR. Šafránek sám o této změně píše jako o odvolání „[...] *muže nepohodlného, ne-li nebezpečného* [...]“ a nahrazení apolitickým zástupcem (Šafránek 2006, s. 257). Martinů odchod svého přítele a podporovatele vnímal jako ztrátu, což mu sděluje v dopise napsaném v Nice dne 30. 11. 1937: „[...] *zkrátka mi budete moc scházet.*“ (PBM Kmš 737; Zouhar – Coufalová 2019a, s. 99). Nicméně věřil, že i v Praze bude Miloš Šafránek platným obhájcem jeho zájmů, jak zmiňuje i v dopise rodině v Poličce ze dne 16. 12. 1937: „[...] *ale zase v Praze bude pro mě [Šafránek] dobrý; budu s ním stejně stále ve spojení a když něco bude tak se to hned dozvím.*“ (PBM Kr 228).

Do téhož dopisu vepsal Martinů i vánoční přání s dovětkem, který mohl v Poličce vzbudit velká očekávání: „*Přejeme Vám krásné svátky všem a budeme na Vás vzpomínati. Myslím že už mého pobytu v Paříži je na krátkce a že se to v Praze nějak uspořádá, tak že budeme míti blíže domu.*“ (PBM Kr 228). Tato očekávání však zůstala nenaplněna...

Autoři děkují těm, bez jejichž přispění by tato publikace nevznikla. Především Vítu Zouharovi, Gabriele Coufalové, Radce Rozkvcové a Lucii Loutocké za komentáře k textu, všeliké připomínky a korektury. Srdečné díky patří také všem milým Poličanům, zejména Jindřichu Slavíkovi a Ellen Erbesové za pomoc při přípravě a realizaci terénního výzkumu v Poličce, Ivanu Šmídovi za poskytnutí dokumentů z rodinného archivu, Stanislavu Konečnému za pomoc při bádání v matrikách a archivních fondech, Pavle Juklové a Davidu Junkovi za umožnění přístupu k pramenům